

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Antehac ex probatis Auctoribus breviter concinnata

Busenbaum, Hermann

Coloniæ Agrippinæ, 1707

Dubium I. Quid in genere sit contractus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42561

CAPUT III.

De Contractibus.

D V B I V M I.

Quid in genere sit Contractus?

Resp. Est pactum sive consensus duorum,²⁰ 578
 quo scienter, liberè, & legitimè uterque se
 vicissim, vel minimùm saltem una pars se alteri
 acceptanti obligat, quocunque signo externo²⁰ 702
 id fiat: ut v. g. in contractu mutui, ex una parte
 mutuans se obligat non repetere mutuum an-
 te certum tempus; ex altera parte mutuatarius
 se obligat tunc illud reddere, & sic de aliis. In
 promissione autem vel donatione absoluta,
 una pars tantùm obligatur post alterius acce-
 ptationem. Unde resolvuntur Casus sequentes:

I. Si alteri promissisti aut donasti interiùs²⁰ n. 608.
 tantùm; aut si externo signo quidem, alter au-^{654.}
 tem non acceptavit, non fuit contractus, nec^{656.}
 obligaris.

II. Invalidus est contractus, si contrahentes²⁰ 666
 sint inhabiles ad contrahendum, vel si jus posi-
 tivum resistat. V. Less. l. 2. c. 17. d. 8.

III. Item si materia contractùs sit illicita, ut si²⁰ 685
 sit peccatum; vel illegitima, ut si fur vendat rem
 alienam.

IV. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel²⁰
 errore versante circa rei substantiam; v. g. ace-²⁰
 tum pro vino, vitrum pro gemma vendidisti.²⁰

V. Non est invalidus contractus, (et si alii
 quando ob injuriam possit rescindi) si error, ve
 dolus interveniat circa qualitatem, aut circum
 stantiam accidentalem; v. g. emisti vinum Mo
 sellanum, putans esse Rhenanum; nisi forte in
 tentio contrahentis fuerit conditionata, non
 obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut
 circumstantiâ: Qualis virtualiter fuisse censeri
 potest, si error versetur circa circumstantiam
 valde immutante in objectum, & nimis excede
 ret ejus existimationem, ut notat *Laym. l. 3. c. 1.*
c. 5.

VI. Nec est invalidus contractus, si ve onero
 sus, si ve gratuitus, ex metu licet gravi injuri
 incusso, cum adhuc simpliciter sit liber & vo
 luntarius; licet possit à judice rescindi, pro arbi
 trario metum passi. Ita communiter apud *Saxo*
d. 8. n. 4. C. Lugo d. 22. Laym. c. 6.

Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui
 so facto sunt irriti (saltem ex jure positivo) si
 metu gravi fiant: talis est, 1. Contractus Matrimo
 nii, etiam si juramentum accesserit, ex c. *Cu*
locum, Et c. *Veniens*, de Sponsal. 2. Professio re
 ligiosa, ex c. 1. De his, quæ vi metûs ve. 3. In
 aliis quibuscumque votis: 4. Contractus don
 promissæ vel solutæ, qui in hoc sequitur nati
 ram Matrimonii, cui accessorius est, L. 21. §. 1.
 ff. Quod metûs causa. 5. Promissio vel traditio
 in rebus Ecclesiasticis, Cap. *Si quandoque*, 15. c. 1.
 6. 6. Auctoritas tutoris per metum extorta, Leg.
 1. §. ult. ff. De auct. tutor. His addunt alii plures
 ut promissionem, & donationem gratuitam
 renuntiationem beneficii, jurisdictionem per
 metum

metum extortam, Verùm hi controvertuntur,²⁰
 ut v. Lugo d. 22. n. 115. & seqq.

VII. Non possunt contrahere, qui bonorum
 suorum administrationem non habent: quales
 ferè sunt prodigi, furiosi, filii-familias, uxores,
 Religiosi, pupilli, Minores; exceptis quibus-
 dam casibus, de quibus v. Less. d. 8. & infrà hic
 c. 4. d. 1.

A D D E N D A.

Q. 102. Quomodo dividatur contractus. R. Va- 579
 riè dividi, nam, §. 1. Latissimè sumptus significat
 conventionem, quam duo vel plures ineunt aut
 dissolvunt, unde contractus in hac latissima si-
 gnificatione acceptus dividitur in contractum
 strictè, quasi contractum & distractum: *Contractus*
 strictè, est conventio facta voluntate propriâ eo-
 rum, qui postea obligantur, & definitur ab *Onna-*
te De contract. d. 1. n. 26. pactum obligans ex ju-
 stitia commutativa. *Quasi contractus* est conventio
 facta voluntate alterius, qui supplet pro volun-
 tate illius, qui postea obligabitur, uti si tutor
 contrahat pro pupillo, procurator pro principa-
 li suo &c. de quibus habetur in Instit. tit. De obli-
 gationibus, quæ quasi ex contractu. *Distractus* est con-
 ventio, quâ dissolvitur alia obligatio prioris
 contractus; estque nova conventio; quia ad vo-
 luntates, quibus factus erat contractus, debet
 advenire saltem unius voluntas, per quam dis-
 solvatur contractus. Hic agimus præcipuè de
 contractu strictè sumpto.

§. 2. Contractus alius est implicitus alius ex- 580
 plicitus: implicitus est quævis actio habens anne-
 xam obligationem justitiæ, uti acceptatio officii

Tutoris, Judicis, Medici, cui annexa est obligatio curandi negotia, judicandi secundum leges, adhibendi securiora medicamenta; explicitus, est expressa conventio ex justitia faciendi vel omitendi aliquid.

- 581 §. 3. Alius est onerosus alius lucrativus: onerosus est, per quem utrique contrahenti imponitur onus, diciturque etiam mutuus, reciprocus, respectivus. Lucrativus est, per quem solummodo uni contrahentium imponitur onus, uti est donatio acceptata, quæ solum donatorem obligat ad extradendum, donatario autem nullum imponit onus: soletque poni donatio pro regula contractuum lucrativorum, quia in omni contractu lucrativo est donatio vel quasi donatio; è contrà emptio ponitur pro regula onerosorum, quia in omni contractu oneroso est emptio vel quasi emptio, uti rectè *Onnate* d. 24. n. 29., ubi à n. 13. fusè probat contractus lucrativos esse strictè contractus, quia verè pariunt obligationem justitiæ commutativæ, quod etiam nudæ promissioni convenit, nam saltem causat exceptionem, quæ est exclusio actionis & quasi actio in foro externo; deinde saltem si vestiatur, causat veram actionem, uti statim dicitur.
- 582 §. 4. Alius fit in gratiam solius recipientis, uti mutuum; alius in gratiam solius dantis, uti depositum; alius in gratiam utriusque contrahentis; uti emptio.
- 583 §. 5. Alius dicitur bonæ fidei, alius stricti juris: bonæ fidei est, in quo, si oriatur dubium, judicatur non secundum verba expressa & ex rigore justitiæ, sed ex æquo & bono secundum præsum-

sumptam mentem contrahentium, quia nempe præsumuntur voluisse hoc, quòd homines æqui & boni in eisdem velle solent secundum leges taliter contrahentium: tales contractus sunt emptio, venditio & alii quos recenset *Justinianus Inst. tit. De actionibus*, & ad hos refertur permutatio; item contractus à Principe initi, juxta *Gl. in L. Princeps. ff. De verb. signif.* Atque de omnibus illis intelligitur Regula Juris, quòd *in contractibus bonæ fidei sit lata interpretatio, in testamentis latior, in privilegiis latissima.*

§. 6. Alius dicitur nudus, qui consistit in nuda conventionem seu pacto, uti promissio, emptio, venditio, census, cambium, locatio, conductio, sponsio, ludus, societas, affecuratio, fidejussio: alius vestitus, qui præter pactum habet aliquid, quo firmatur aut perficitur: potest autem contractus vestiri, quandoque juramento, & hoc omni contractui convenit; quandoque certis verbis, uti stipulationes, de quibus dicitur à n. 664.; quandoque scripturâ, uti emphyteusis, feudum, libellus, superficies, qui sunt per scriptum instrumentum coram notario, *L. Contractus, Cod. De fide instrum.*; quandoque vestiuntur ipsâ re, quia ad valorem vel complementum sui, requirunt traditionem rei, uti donatio, permutatio, commodatum, precarium, depositum, pignus, hypotheca: Denique quandoque vestiuntur adhæsiōne ad alium contractum, quia nempe adjiciuntur alteri contractui vestito: & de his omnibus agemus postea, potestque etiam videri *Onn. d. 2. l. 5.* In hoc autem præcipuè differunt hi contractus, quòd vestiti pariant actionem in foro externo, id est, jus in judicio perfe-

quendi hoc, quod sibi debetur, Instit. tit. De actionibus: contractus autem nudi communiter gaudent solâ exceptione sive potestate se tuendi in possessione per actionem, quæ vocatur, *prescriptis verbis*, L. *Furtigentium* §. *Sed cum nulla*. ff. De pactis. Dixi, communiter, nam in quibusdam locis etiam pariunt pro foro externo actionem, uti cum aliis notat *Fls. t. 4. d. 2. n. 341*. Potestque videri etiam *Onn. à n. 143*.

585 §. 7. Contractus, alius dicitur purus, qui fit absolutè, alius non purus; qui fit sub aliquo modo, v. g. sub conditione, uti in quæstione sequenti explicabitur.

586 §. 8. Celeberrima divisio contractûs est, in nominatum & innominatum. Nominatus est, qui habet proprium nomen, uti venditio, emptio, depositum. Innominatus, qui non habet proprium nomen, sed venit nomine generalis conventionis, pacti, commutationis &c. Possunt autem contractus innominati fieri variis modis, uti, *do, ut des; do, ut facias; facio, ut des; facio, ut facias; L. Naturalis. ff. De prescriptis verbis*. Fieri etiam possunt oppositis modis, *do, ut non facias; non facio, ut facias; facio, ut non facias &c. do munus, ut non exigas debitum; non exigo debitum, ut des munus; non exigo debitum, ut prome labores; laboro, ut non exigas debitum*: Possunt quoque contractus nominati misceri cum innominatis, *do tibi mille & hunc pannum, ut mihi des illam domum*, tumque censetur contractus nominatus venditionis, quia ratio pretii superat; è contrâ si superaret res, quæ non est strictè pretium, censetur innominatus: Si pretium & res videantur æqualia, censebitur partim nomi-

nominatus, partim innominatus, uti ex *Laym.* & *Tamb.* notat *Sporer* T. 6. C. 5. n. 6. Ad contractus innominatos ab aliquibus reducitur permutatio ex L. 1. ff. *De rerum permut.*; nam etiam venit nomine communi, cum omnis contractus, saltem onerosus, sit quædam permutatio unius juris vel rei cum altera: illuc reducitur etiam promissio, uti docet *Onn.* d. 2. n. 97., nam etiam venit nomine communi, cum in omni contractu sit aliqua promissio: Differentiæ autem inter contractus innominatos & nominatos præcipuè sunt sequentes, de quibus fusè *Onn.* f. 1.

1. Quod nominati, quamvis aliter vestiti non sint, causent actionem in foro externo; sunt enim nomine suo sufficienter vestiti, uti probat *Onn.* à n. 148. è contrà innominati, si non vestiantur, causant tantum exceptionem & obligationem naturalem; permutatio tamen etiam causat actionem, quia est contractus vestitus traditione: Similiter donatio sistens in terminis promissionis donandi, quamvis fortè sit contractus nudus & innominatus, tamen parit actionem; similiter promissio dotis & promissio solvendi debitum alienum, quæ omnia ex jure probat *Onn.* à n. 149.
2. Nominati plerumque sunt bonæ fidei, innominati autem stricti juris, hinc
3. Nominati habent latam interpretationem, innominati strictam.
4. Nominati non admittunt pœnitentiam, hinc si una pars suum præstitit; potest per actionem in foro externo cogere alteram, ut etiam præstet suum: è contrà in innominatis datur pœnitentia, saltem spectato jure civili, L. 36. ff. *De pactis*, & alibi apud *Onn.* n. 107. , v. g. si contraxi pretio, ut me comita-

reris Romana, si ire nolim, possum retinere pretium. Quod si pretium tradidissem, *Lugo* d. 22. n. 51. dicit me non posse primum resiliere aut repetere pretium, quia pactum esset positione rei vestitum, ideoque pareret actionem civilem, postea tamen n. 60., videtur concedere, quod possit repetere pretium, quia non petit dissolvi contractum, sed reddi pretium, quod non debebat, nisi positâ conditione viæ. *Dixi*, spectato jure civili, nam *Bald: Mol. Onn.* n. 109. *Lugo* n. 55. *Dicast.* L. 2. T. 3. n. 48. alique multi contra *Rebell.* dicunt libertatem illam resiliendi esse sublatam per jus Canonicum, tanquam contrariam obligationi secundum legem naturæ consequenti ad contractum, unde dicendum est posse resiliere tantum de jure civili permissivo, quatenus lex non dat actionem, nec cogit implere, licet positivè non approbet, nec illam fidei fractionem faciat licitam; rectè tamen notat *Dicast.* n. 53. in contractibus, qui scripturâ perficiuntur, contrahentes non censeari communiter velle se obligare, donec scriptura sit facta & subscripta, uti statuitur L. Contractus, 17. Cod. De fide instrum. 5. Metus dans causam contractui potest annullare nominatum ipso facto, saltem quandoque, uti n. 837. dicitur: è contrâ innominatus venit tantum annullandus per exceptionem, uti habetur passim in ff. & Cod., *Quod metus causa.* 6. Nominati habent actionem nominatam, v. g. actionem ex empto, ex vendito; locati, conducti, &c. innominati, licet illis, quando vestuntur, competat actio, hæc tamen generali nomine dicitur, *actio præscriptis verbis*, ff. tot. tit. De præscriptis verbis.

Q. 103. Quid notandum sit circa modos, quibus 587
sunt contractus: itemque circa obligationem conse-
quentem ex illis. R. Universaliter loquendo, con-
tractus censentur fieri eo modo, quem requirunt
leges & consuetudo loci, in quo fiunt, uti innui-
tur L. Quòd si nolit, 31. §. Quin assidua, 20. ff. De
adilitio edicto, & docent omnes communiter cum
Mol. Sanch. Lugo. D. 22. n. 358. Dicast. L. 2. T. 3.
d. 1. n. 480. Circa speciales autem modos, quibus
fieri possunt, & obligationem eis respondentem,
notanda sunt sequentia.

§. 1. Contractus aliquando fit absolute sine 588
ulla qualitate adjecta, & dicitur purus; aliquan-
do fit aliquâ qualitate adjectâ, nempe sub aliquo
modo vel conditione: hæc autem est distinctio
inter modum & conditionem, quòd per mo-
dum intelligatur limitatio apposita, quæ non
suspendit contractum, sed tantum addit aliquid
pro onere vel favore unius è contrahentibus; per
conditionem autem strictè dictam intelligatur
circumstantia, per quam contractus suspendi-
tur, donec illa impleatur, & quamvis conditio
fortè existat, uti si dicam, emo equum, si sit tri-
um annorum, tamen non est obligatio standi
contractu, priusquam de existentia conditionis
constet. Dixi, per conditionem strictè dictam,
nam conditiones aliæ sunt suspensivæ, aliæ re-
solutivæ; suspensivæ sunt, quas ita intendunt
contrahentes, ut nolint esse contractum, saltem
absolute, nisi conditiones existant, ideoque in
jure dicuntur conditiones ante contractum, &
ab his contractus dicitur propriè conditionalis:
sunt tamen adhuc duplices, nam aliquæ affici-
unt contractum ipsum, & suspendunt, ne existat
nequi-

nequidem conditionatè , uti si dicam , contra-
ham tecum , si pater moriatur ; aliæ tantùm affi-
ciunt executionem , & suspendunt obligatio-
nem absolutam , interim relinquunt contractum
conditionatum , uti , obligo me ad dandum , si
pater per annum supervivat. Resolutivæ sunt ,
quas ita intendunt contrahentes , ut velint ex
nunc valere contractum , simul tamen velint illa
servari , ita ut si non ferventur , velint contra-
ctum resolvi seu nullum fieri , ideoque dicuntur
conditiones post contractum , uti , dono mille ,
si inde ædifices templum ; sed talis conditio po-
tius est modus , & talis contractus potius dicen-
dus est modalis quàm conditionalis. Ad digno-
scendum autem an conditio absoluta sit suspen-
siva an resolutiva vel non , dat varias regulas
Onn. D. 14. à n. 8. Vide Sanch. in Decal. l. 7. c. 5.
n. 59.

589 §. 2. Modalis contractus est , vel in diem , vel
vendo equum , sed post annum prius tradendum
vel causalis , uti dono equum , quia es nepos me-
us ; dono mille , ut ædifices templum : vel de-
monstrativus , uti vendo ex equis meis album :
vel disjunctivus seu alternativus , uti dono
equum vel bovem : vel conjunctivus , uti dono
equum & bovem : vel pœnalis , uti faciam , aut
pendam 100. aureos.

590 §. 3. Contractus purus statim obligat ex nunc
pro nunc , quoties enim in obligationibus dies non po-
nitur , presenti die debetur , nisi locus adjectus spatium
temporis inducat , L. 41. ff. De verb. oblig. & Reg. 14.
ff. De Reg. juris , quod juristæ solent his verbis si-
gnificare , quod in contractu puro dies statim ce-
dat & statim veniat , uti habetur L. 213. ff. De
verb.

verb. sign., nam cedere diem significat adesse diem, quo obligatio incipit; venire autem diem significat adesse diem, quo facienda est executio contractus, v. g. quo solvendum est, hinc si aliquis purè contraxerit, hoc ipso cessit & venit dies; si contraxerit in diem, cessit dies, sed nondum venit; si contraxerit sub conditione, neque cessit neque venit dies: quando tamen dicitur statim solvendum esse, intelligi debet moraliter, nam spatium permittitur ad minimum 10. dierum, si solvenda sit pecunia, uti cum communi *Onn. d. 12. n. 23.*, ubi à n. 38. multa disputat de tempore per contractum statuto: notatque *7lls. t. 4. d. 2. n. 363.* plerumque remitti arbitrio Judicis consideratâ qualitate debiti & debitoris aliisque circumstantiis, uti habetur *L. Quod dicimus. ff. De solutionibus, & §. fin. Instit. De inutil. stipul.* Præsumitur autem creditor consentire dilationi, si, quando postulare posset, sponte taceat.

§. 4. Si apponatur modus vel conditio repugnans contractui, contractus est irritus, uti, dono tibi 1000, ut illis mihi emas domum; ducote in uxorem, si sequenti anno solvi possim vinculo; nam iste modus repugnat donationi, quæ debet transferre dominium in commodum donatarii, ideoque erit tantum contractus mandati; illa autem conditio repugnat essentiæ Matrimonii, quod est vinculum ex natura sua perpetuum. Quod si eidem contractui inferantur modi vel conditiones quasi oppositæ, quæ non videantur conciliari posse, oportet consideratis omnibus judicare secundum præsumptionem, quænam voluntas prævaluerit, censetur autem

contra-

contrahens semper magis voluisse pro se vel pro
 conjunctis, quàm pro extraneis contrahere, *Lugo*
n. 347. Quòd si addatur unicus modus, sed
 impossibilis, v. g. dono equum, ut illo hodie sis
 Romæ, contractus valet, quia modus non su-
 spendit contractum, ergo valet ante positionem
 modi; postea autem non potest poni modus, er-
 go nec est obligatio ponendi, sed censetur non
 appositus, *Mol. d. 208. Sanch. de Matr. L. 5. d.*
19. Onn. d. 14. n. 26. Dicast. n. 185.; valetque
 idem, si modus, qui apponitur, sit turpis, uti
 dono gladium, ut illo occidas meum hostem,
 modi enim illi adveniunt contractui jam perfe-
 cto & valido: hæc tamen intellige, nisi voluntas
 contrahentis esset restricta ad illos modos tan-
 quam ad causas finales vel conditiones, uti pau-
 lò post diceretur.

592 §. 5. Causa, à qua contractus dicitur causalis,
 vel est motiva seu finalis, vel tantùm impulsiva:
 motiva est, ob quam ponitur, & sine qua hìc &
 nunc non poneretur consensus voluntatis, ideo-
 que si hæc non subsistat, contractus est nullus:
 impulsiva est, quæ de se non erat hìc & nunc suf-
 ficiens ad obtinendum consensum, at tamen vo-
 luntatem aliunde motam magis impellebat, &
 licèt hæc non subsistat, adhuc valet contractus.
 An autem causa, quæ additur contractui, fuerit
 motiva an impulsiva, sciet solus contrahens; le-
 ges autem decernentes aliqua circa hæc, sunt
 tantùm præsumptivæ, & in foro interno cedunt
 veritati, *Nav. Sanch. alique cum Onn. n. 38.;* po-
 testque etiam videri *Dicast. à n. 188.* Generalis
 regula est, quòd in dubio, an causa apposita fue-
 rit motiva an tantùm impulsiva, censi debet
 fuisse

fuisse tantum impulsiva, quia standum est pro valore actus, & omnis dispositio interpretanda est potius ut valeat, quam ut pereat, *Menoch. de præsumpt. l. 6. præsumpt. 4. Tuschus v. Præsumptio concl. 620. Addit Dicast. à n. 195. in dubio etiam præsumi causam fuisse tantum impulsivam, quando mens disponentis respiciebat favorem vel commodum illius solius, pro quo disponebat, hinc plerumque valere dispositionem factam pro Monasterio sub aliquo onere, quamvis Monasterium onus non impleat; item valere donationem factam Titio, ut emat vestem, quamvis vestem non emat &c. Ex simili præsumptione dicitur §. Longè. 31. Inst. De legatis, item L. Demonstratio falsa, ff. De condit. & demonstr. & L. Sifac, 75. ff. De legatis & fideicom., si Testator disposuerit ex causa falsa, legatum valere, quia præsumitur tantum fuisse impulsiva, uti si Caius dicat, se Titio legare aliquid, quia negotia eius bene gessit, legatum valet, quamvis Titius negotia Caij nunquam gessisset; addunt tamen leges, aliud esse dicendum, si legasset cum conditione, si gesserit. Notat etiam rectè *Molina D. 209.* quamvis aliæ causæ adfint, quas si disponens scivisset, non ita disposuisset, non ideo invalidari dispositionem, quia hoc non attento disponit nunc secundum causas cognitatas; & idem est, quamvis non ita disposuisset, si scivisset causam impulsivam esse falsam, non enim ideo defecit præfens consensus.*

§. 6. Demonstratio falsa non irritat dispositiones ultimæ voluntatis, nec contractus gratuitos, hinc si dicam, lego tibi hanc catenam inauratam, hunc agrum, qui est 100. jugerum, quamvis catena

tena foret aurea, aut ager 200. jugerum, valerent dispositiones, præsumitur enim non voluisse consensum suum ad hæc alligare, cum rem ipsam designaret, & ita habetur L. Falsa 33. & L. Quibus diebus, §. Qui dotalem, ff. De condit. & demon., docentque Juristæ & Theologi communiter cum Onn. n. 65. aliud est, si contractus esset onerosus, tum enim error transfiret ad substantiam ob notabilem inæqualitatem pretii.

594 §. 7. Ordinariè loquendo in alternativis electio est debitoris, & satisfacit, si alterutram partem impleat, Reg. 70. de Reg. juris in 6., quia jura in dubio favent reis tanquam pressis obligatione, & re ipsa præsumitur esse talis voluntas contrahentium, unde si sic dicatur, solve 100. vel 80., debentur tantùm 80., quia in dubio minus est sequendum. Si tamen contractus dirigatur ad creditorem, aut colligatur esse factus in favorem ejus, optio ad hunc spectabit, uti testator dixerit, lego Titio domum vel agrum, hæres tenetur dare, quod Titius prælegerit, ut enim disponit, ut favores amplientur, quæ omnia etiam multis legibus probat Onn. à n. 80. Quòd si deficiat una pars disjunctionis, manet obligatio determinatè ad alteram; L. 16. & 63. ff. De verb. oblig. Similiter si ille, qui ius habet eligendi, alterutrum elegerit, non potest variare, L. Si is cui, 19. ff. De legatis. 2.

595 §. 8. Circa contractus copulativos notandum, quòd omnes dispositiones pluralis numeri ad minùs debeant impleri in duobus, hinc si contractum sit, ut unus solvat alteri aliquot aureos ad minùs solvere debet duos, Tusch. v. Copulativa. concl. 1035. n. 2. Quòd si dispositio habeat

habeat, lego Cajo, Titio & Sempronio 100. aureos, dubium est, an singulis distributivè debeantur 100, ita ut hæres solvere debeat ter centenos, an tantùm 100. dividendos inter illos tres: Simile dubium est, si dicatur, ego, Titius & Cajo emimus à te 100. oves, nescitur enim, an singuli seorsim emant 100, an simul, pro quibus ambiguitatibus tollendis, si aliunde non possit haberi certitudo vel prudens conjectura, procedendum est secundùm has regulas; in dubiis minimum est sequendum; in dubiis est magis reo quàm actori favendum; item magis debitori quàm creditori, ratio est, quia leges miserrantur vicem illorùm, qui obligatione premuntur.

§. 9. Contractus conditionalis communiter ⁵⁹⁶ effertur per unam ex his particulis, si, nisi, si non, sinè hoc, casu quo, cùm, dummodo, nec aliàs, nec aliter, quando, &c., item per Ablativum absolutè positum, v. g. mortuâ conjuge Titius sit hæres &c., quamdiu autem non impletur conditio, quamvis non possit revocari talis dispositio, sed expectari debeat tempus conditionis ponendæ, sitque ad hoc non conditionalis sed absoluta obligatio, uti AA communiter tenent cum *Lugo* n. 383. *Dicast.* n. 233. *Onn. d.* 13. n. 174., tamen ante conditionem impletam contractus simpliciter non est, sed ad minimùm suspenditur, & sicuti est obligatio sub conditione, ita etiam contractus, uti habetur §. *Sub conditione*, *Instit. De verb. oblig.*; Notatque *Ills.* T. 4. d. 2. n. 367., ut obliget contractus, conditionem impleri debere in specifica forma, & non sufficere, ut æquivalenter impleatur, secundùm *L. Qui heredi*, & *L. Mevius. ff. De condit. & demonstr.*

- 597 §. 10. Si conditio fit necessaria, vel cognoscatur certo eventura, uti, dono, si sol cras orietur, si antiChristus nascetur, non suspendit contractum, sed præsumitur frustra adjecta, nisi contrahens dubitasset de eventu, uti tenent omnes cum Lugo n. 336. & Dicast. à n. 215. ex L. Si pupillus, 9. §. 1. ff. De novat. L. Impossibilis 7. ff. De verb. oblig. L. In illa stipul. si Kalendis ff. ibidem, §. Conditiones, Instit. eod. tit.
- 598 §. 11. Si conditio fit impossibilis, idest, talis, cui natura impedimento est, quominus existat, uti, do equum, si sol cras non oriatur, contractus est nullus, §. Impossibilis 11. Instit. De inutil. stipul., L. Non solum. 31. ff. De oblig. & action. L. 7. 30. & 97. ff. De verb. oblig., ratio est, quia voluntas non potest efficaciter tendere in obligationem sub conditione, quæ apprehenditur esse impossibilis: Quando autem dicitur, quod conditio impossibilis, si non fit contra substantiam contractus, habeatur pro non adjecta, hoc tantum valet de dispositionibus, in quibus jus positivum expressè ita statuit, uti circa Matrimonia Cap. ult. De condit. apposit., & circa omnes ultimas voluntates, L. Si Mevia, 45. ff. De hæred. instit. L. Si quis. 6. ff. De condit. institutionum, de quibus intelligitur Lex 1. ibidem, ubi Ulp. ait, si impossibili conditione factam institutionem placet non vitari; quod extendit Onn. n. 134. etiam ad professionem religiosam.
- 599 §. 12. Si conditio fit turpis, id est, inducens ad peccatum, Jus plurimis locis apud Onn. n. 132. reddit contractum irritum; intellige, quando conditio intenditur, nam sicuti possum vovere confiteri statim, si iterum peccavero, ita possum

possum hoc per contractum promittere alteri ;
 item possum sic contrahere , si fur te spoliaverit ,
 compensabo damnum &c. ideo autem contra-
 ctus est irritus , si intendatur conditio turpis ,
 quia non potest esse obligatio ad aliquid illicitum.
 Jura autem extenduntur ad condiciones etiam tantum civiliter & politicè turpes , uti , si
 manseris innupta , si non feceris vel si revocaveris
 testamentum , hæ enim condiciones in foro
 civili dicuntur esse contra bonos mores ; uti & il-
 la , si parens fuerit mortuus , quia continet vo-
 tum captandæ mortis , uti patet ex ff. tit. *Ad Se-
 natus-Cons. Maced.* Jus tamen Canonicum & Ci-
 vile statuit , ut condiciones turpes adjectæ Ma-
 trimonio vel ultimis voluntatibus , censeantur
 non adjectæ , ideoque valeant Matrimonium &
 ejusmodi dispositiones mortis causâ , uti & pro-
 fessio religiosa ; quod ita intelligendum est , non
 quòd leges suppleant consensum , hoc enim n.
 609. & 614. dicemus esse impossibile , sed quòd
 vel præsumant tales condiciones his dispositio-
 nibus seridò non adjici , eò quòd rigidè prohibe-
 antur adjici ob gravissima incommoda inde ori-
 tura , uti notat *Lugo* n. 343. ; vel quòd irritent
 talem voluntatem adjiciendi , & approbent so-
 lam voluntatem principalem se obligandi ; quod
 saltem valere potest in dispositionibus mortis
 causâ ; vel quòd præsumant disponentem putâsse
 esse possibilem , & sic fuisse constitutum , ut si
 scivisset impossibilem , non adjecisset , eò quòd
 vellet contrahere secundum leges , ideoque hanc
 voluntatem principalem prævalere : de quibus
 videri possunt plura apud *Haun.* T. 8. C. 4. cont.
 2. *Sanch.* de Matr. L. 5. D. 3. *Lugo* à n. 340. *Onn.*

à n. 135. & specialiter iterum à n. 348.

600

§. 13. Si quis pro puella sic disponat, hoc tibi relinquo, si nupseris, valet contractus, si Religionem ingrediatur, quia Religio æquivalet aliis nuptiis; neque debuit excludi, alioquin fuisset conditio turpis, quod non præsumitur, uti ex jure probat *Dicast.* n. 230., docentque etiam cum aliis plurimis *Barb. de Off. Episc. alleg.* 83. n. 27. *Beja p. 1. cas. 44. Onn.* à n. 170. alique cum *Delbene de Imm. Eccl. c. 8. d. 21. f. 2.* Addit *Dicast.* n. 193. valere, quamvis non nubat sed maneat celebs, quia censetur voluisse, ut posset nubere, si vellet, sed quoad hoc judicari debet ex circumstantiis. Quod si addidisset, si nubas meo consanguineo, rectè dicit cum *Delb. f. 4. n. 2.* & aliis non valere, si non nubat, tum enim nuptiæ cum consanguineo fuissent causa motiva. Quod si dixerit, si non nubat, valet dispositio, si erat vidua, non enim censetur turpe, si vidua iterum non nubat, unde si nubat, non gaudebit dispositione; si autem nunquam nupserat, conditio illa, si non nubat, in jure est turpis, & cum impediatur Matrimonium, censetur non apposita, secundum antè dicta, unde valet contractus, & ipsa gaudet dispositione, quamvis nubat, quæ omnia citatis legibus probat *Dicast.* n. 229. Quod si relinquuntur 200. aurei, si nubat, & centum, si ingrediatur Religionem, de hoc dicetur à n. 1140. Plura de ejusmodi conditionibus hæreditati vel legato adjectis, vide apud *Delbene totâ sect. 4. & seqq.*

601

§. 14. Si conditio sit negativa, uti dono Titio villam, si non iverit Romam, distinguendum debet, nam si sit dispositio per ultimam voluntatem,

tem, *Auth.*, cui relictum, *Cod. De indicta viduitate*: *L. Mutiane 7.*, & *L. Heres meus 79. ff. De condit. & demonst.* statuitur, ut statim valeat, atque si impleta esset conditio, attamen præstita cautione de restituendis omnibus, si conditio non observetur; & idem rectè censet *7lls. n. 367. de aliis contractibus circa res*, quæ ad hæredes non transferuntur, ne talis dispositio sit inutilis: è contrà si sit dispositio non ultimæ voluntatis, exspectanda est mors ejus, qui impleturus est conditionem, quâ posita hæredes ejus rem obtinebunt, uti cum communi *Onn. n. 158. Lugo n. 376.* & colligitur ex *§. Sub condit. 4.* & *§. Si quis Instit. De verb. oblig.* Posset tamen etiam mens disponentis esse, ut tamdiu habeat, quamdiu v. g. non ibit Romam, quod aliunde debet colligi.

§. 15. Si ille, qui conditionem debuit implere, nescivit eam fuisse appositam, & juret se impleturum fuisse, si scivisset, habetur pro impleta, uti cum aliis docent *Tusch. v. conditio, Concl. 581. n. 7.* & *Onn. n. 159.*, qui cum *Mol. Sa, Rebel. & Dicast. n. 194.* idem dicunt, si conditio impleri non possit & sit dispositio ultimæ voluntatis aut alius contractus gratuitus, sic enim piè interpretamur mentem disponentis: atque idem est, si sit contractus ultimæ voluntatis vel gratuitus & per tertium stet, quominus impleatur conditio, uti habet *Onn. n. 163.* & iterum *D. 14. n. 87.*; aliud tamen censet *Onn. D. 13. n. 162.* in contractibus onerosis, in quibus quisque suum commodum quærit, hinc conditione quomodocunque deficiente censetur nolle obligationem contractus.

603 §. 16. Si Titio promiseras villam sub conditione, & postea eandem promittas Cajo sub alia conditione, quæ prius impleatur, spectato jure naturæ dicit *Dicast.* n. 236. primam promissionem prævalere, quamvis enim posterior prius purificetur, tamen non tollitur jus prioris antecederentem acquisitum, potestque adhuc impleri prior conditio, ergo non ideo prior contractus definit.

604 §. 17. Si Titius Cajo legarit aliquid, eâ lege, ut castè vivat, & Cajo vel semel etiam occultè fornicetur, *Sanch. de Matr. L. 7. d. 91. n. 4.* dicit teneri in conscientia reddere hæredibus, quia deficiente conditione deficit voluntas testatoris: sed inquirendum est in hanc voluntatem, quæ potuit esse, ut ita viveret, ne pro non casto haberetur, unde putat *Lugo* n. 414., si maneat occultum, non ideo privandum, quia non præsumitur, quòd testator voluerit obligare ad se pro dendum, quod nimis difficile esset: & idem in simili casu docet *Mol.* d. 614. n. 4. Hinc docet etiam *Delbene* f. 8., si quid sit relictum pro virgine, posse habere illam, quæ corrupta est & habetur pro virgine. Addit f. 22. si conditio fuerit, si castè vixerit, satis esse, si per decennium castè vixerit, quamvis postea fornicetur. An autem obligatio ex contractu conditionali transeat ad hæredes creditoris, & maneat contra hæredes debitoris, si post mortem ejus impleatur conditio, videri possunt *Lugo* à n. 376. *Dicast.* à n. 237. *fls.* n. 366.

605 §. 18. Contractus conditionales, qui solo consensu perficiuntur, uti emptio, promissio, fiunt absoluti adveniente conditione, quamvis con-

consensus interim fortè revocetur, L. *Hæc venditio*, 7. ff. *De contrah. empr.*, patetque à simili in voto conditionali, quod fit absolutum & obligat adveniente conditione, licèt interim revocetur consensus: Matrimonium tamen factum sub conditione, non tenet adveniente conditione, si revocatus sit consensus, uti omnes tenent cum *Sanch. de Matr. L. 5. D. 8.* Et idem videtur dicendum de aliis contractibus, qui traditione perfici debent, *Dicast. n. 352. Lugo n. 385.*, quia nempe requirunt traditionem, quæ sine consensu nulla est; probabilius tamen videtur cum *Sanch. Lugo, Dicast.* aliisque plurimis omnes contractus conditionatos, etiam matrimonialem, fieri absolutos & perfici sine novo consensu, si conditio adveniat, & consensus prior revocatus non sit, sic enim Matrimonium perficitur inter absentes, quando unus consensit sub conditione, si alter ejus Procuratori suum consensum vicissim manifestaret, in hoc enim & aliis contractibus sufficit consensus virtualiter perseverans, ex vi cuius postea fiat traditio; & de his plura videri possunt apud AA citatos. Notat tamen *Lugo de Sacr. D. 8. n. 98.*, si primus consensus fuisset nullus, v. g. quia positus erat, cum adesset impedimentum dirimens, quamvis positus fuisset sub conditione, si dispensetur, postea non valere pro Matrimonio, nisi renovetur, quia ab initio erat nullus, ergo nequidem habitualiter perdurare poterat; sed contradicit *Dicast. de Sacr. d. 3. à n. 137.*, quamvis enim fuerit nullus pro tempore inhabilitatis, tamen non fuit nullus pro tempore habili. Videri potest *7lls. n. 368.*

§. 19. Pœna potest apponi ex consensu con-

Aa 4

trahen-

606

trahentium, quæ ideo dicitur conventionalis, & solvi debet ab illo, qui culpabiliter non servat contractum, uti cum communi *Lugo De Just. d. 22. f. 15.*; videndum tamen, ne addatur mutuo, & sic pallientur usuræ, de quo dicitur n. 897; deinde ut sit moderata, uti rectè *Bonac. & Onn. d. 8. n. 121.* Præterea secundum multos AA. apponi non potest contractui sponsalium, licet permittantur arrhæ, sed de hoc dicitur l. 6. De arrhis tamen circa alios contractus statuitur *L. Contractus, 17. Cod. De fide instrum.*, ut qui arrham dat, eam amittat, si contractu stare nolit; qui verò accipit, duplum solvat, si resiliat, nempe reddat, quod accepit, & tantundem adjiciat; notatque *Lugo d. 26. n. 10.*, arrhas communiter dari ad roborandam obligationem, ita ut non sit liberum recedere cum jactura arrhæ, nisi alia sit consuetudo. Quòd si imponatur pœna propter moram, non poterit ordinariè esse pœna notabilis, si fiat mora tantum unius vel alterius diei; addunt *Less. L. 2. c. 20. n. 134.* & *Lugo n. 399.* etiam unius septimanæ, nisi aliud postularet qualitas negotii, indigentia alterius contrahentis, vel mos patriæ; videturque probabilius, quòd ad incurrendum debitum pœnæ conventionalis pro foro conscientia non prærequiratur sententia Judicis, uti cum communiore *Less. n. 135.* *Lugo n. 406.* *Onn. n. 126.* contra multos alios. Quòd si imposita esset ratione damni emergentis vel lucri cessantis, foret in conscientia obligatio solvendi, etiam si alter non peteret; è contrà si sit purè conventionalis, non est obligatio eam solvendi, nisi alter exigat, uti habet communis contra *Navar. & alios*, quia nimis durum
vide-

videtur tales pœnas in se exequi, & si alter non exigat, censetur remittere, *Mol. Bonac.* aliique plurimi cum *Onn. n. 127.* Est autem etiam probabilius, quòd satis sit exigi extrajudicialiter, nam non præsumuntur se voluisse obligare ad molestam implorationem Judicis, uti docent cum communiore *Suar. Mol. Lugo, Onn. n. 128.* contra *Sanch. d. 37. & Castrop. de leg. D. 2. p. 3.*, qui putant alterum contrahentem tantum intendisse dare alteri jus ad se cogendum per Judicem pro solvenda pœna, sed rectè monet *Less. n. 137.* attendendam esse consuetudinem, quæ videtur esse, ut solvatur, si tantum extrajudicialiter petatur. Quòd si tenebaris hoc mense solvere 4000. sub pœna centum, & non solvisti nisi 2000, teneberis in pœnam dare 50, *Mol. Onn. n. 129.*, sicuti enim divisa est quodammodo culpa, ita & dividi debet pœna. Denique circa pœnas in testamento additas, putat *Suar. de Leg. L. 5. c. 6. n. 10.* eas non esse propriè pœnas, sed conditiones, quibus non positus vitietur dispositio, fatenturque *Mol. d. 615. & Lugo n. 409.* saltem has pœnas obligare, etiam antequam quisquam exigat vel moneat, quia illi, in quorum gratiam sunt appositæ, communiter de illis nesciunt; quòd si de illis sciant & taceant, quandoque præsumi poterunt remittere: Quid autem dicendum sit, si jurasti te solvendum, videri possunt dicenda n. 727.

Q. 104. Quid notandum sit circa consensum ad valorem contractus requisitum. R. Circa hunc consensum dubitatur, 1. An debeat esse internus. 2. An in obligationem gravem. 3. An liber ab inadvertentia, ignorantia & errore circa substantiam. 4. An liber ab errore circa qualitatem. 5.

Aa 5

An

An liber à dolo. 6. An liber à metu. 7. An debeat esse plenè deliberatus. 8. An externè manifestatus. 9. An utrimque acceptatus. Et de his jam ordine dicemus.

608 §. 1. Ad valorem contractûs requiritur verus consensus internus, sive animus se obligandi, faltem implicitus, ex parte utriusque contrahentis; neque sufficit voluisse ponere verba vel signa externa, per quæ contractus fieri solet, ita *Mol. Sanch. Lugo* d. 22. n. 45. *Onn.* d. 1. n. 62. contra *Vasq. Turr. Bas. Pontium, Palav.* de Sac. à n. 90. & alios, quos sequitur *Dicast.* De Just. L. 2. T. 3. d. 1. n. 461. & iterum T. 4. dub. 4. , *Probat*ur ex L. 1. §. *Conventiones*, ff. De *pactis*, ubi sic habetur, dixit *Pedius* nullum esse pactum, nullam obligationem, quæ non habeat in se consensionem, nam & stipulatio, quæ verbis fit, si non habeat consensum, nulla est. Idem in terminis habetur L. 3. ff. De *oblig. & action.* aliisque locis apud *Onn.* suprâ, ratio autem est, 1. Quia obligatio, quæ est ex contractu, nascitur à voluntate se obligantis, ergo ubi non est voluntas se obligandi, non est obligatio, ergo cum contractus essentialiter debeat causare obligationem, si desit voluntas se obligandi, deerit essentia contractûs. 2. Ut per meipsum acquiratur dominium, requiritur voluntas acquirendi, ergo ut per meipsum dimittatur, requiretur voluntas dimittendi, & sic omnis contractus requiret voluntatem internam. 3. Si dicam me emere librum pro me, & reipsa in animo velim emere pro Petro, non emo mihi sed Petro, hinc si sim Religiosus, mentior quidem, sed non pecco contra paupertatem, neque ad hoc indigeo veniâ Superioris, ergo signum est obligationem

con-

contractus pendere à volitione interna. 4. Si ad valorem contractus sufficeret exterius fingere consensum, etiam hoc sufficeret ad valorem Matrimonii & voti, item ad confectionem Sacramentorum, quæ dici non possunt, uti dicitur suis locis; & *Dicast.* n. 472. fatetur contractum fictè celebratum ex metu injusto non esse validum, ergo idem est de aliis fictè celebratis, quòd enim consensus in uno casu poni deberet & non in alio, inde non sequitur reipsa poni consensum, ergo nec sequi obligationem. *Dixi 1.* requiri animum se obligandi, nam non requiritur animus implendi obligationem, stant enim simul, se velle obligare ad aliquid, & tamen non velle præstare illud, ad quod quis se obligat, v. g. potest quis velle statum religiosum vel sacerdotalem, & tamen nolle servare castitatem aut legere Horas. *Dixi 2.* requiri animum se obligandi, saltem implicitum, explicitus enim non requiritur, sed sufficit deliberatè & directè inire contractum, qualem communiter ineunt homines, ex quo contrahens antehac sufficienter sciverit & nunc virtualiter adhuc sciat oriri talem obligationem, hæc enim virtualis intentio sufficit ad Sacramenta & vota, ergo etiam ad contractus. *Dixi 3.* ex parte utriusque contrahentis, nam contractus debet esse conventio duarum voluntatum in aliquid, quod etiam promissioni convenit, quæ non obligat, nisi promissarius acceptet.

Obijcies. Contractus finè consensu interno, externè tantùm initi, habentur in foro externo pro validis, ergo lex supplet consensum internum. *Conf.*, quia qui ita contraxit, ex justitia tenetur

netur præstare rem, de qua contraxit, ergo si-
gnum est validè contraxisse. *R.* N. conseq. forum
externum præsumit adfuisse consensum, quia
cùm delicta non præsumantur, quisque cense-
tur loqui, uti sentit; quòd si Judex rem ad judi-
cet alteri, non facit supplendo consensum inter-
num, neque hoc dominium transfertur ex vi
contractus, sed per dispositionem Juris, in pec-
nam fictionis, aut per dominium altum, quod
habet Resp. in bona privatorum, quando sic
exigit bonum commune, sic autem exigit in ejus-
modi casibus, ne omnia commercia humana
fraudibus & litibus pateant. *Ad Conf.* dist. antec.
ex justitia tenetur tradere, si causarit damnum
alteri, quod aliter reparari non possit, *C.*, si nul-
lum damnum causarit, aut hoc damnum aliter
possit reparari, *N.* antec. & conseq., tum enim
tenetur tradere tantum ex quadam fidelitate ob-
ligante ad conformanda facta verbis; ex justitia
tamen tenetur deponere fictionem, quia quisque
habet jus, ut qui secum contrahit, seriò contra-
hat, & non fictè, & sic mediatè tantum dici po-
test teneri ex justitia tradere, nempe priùs po-
nendo consensum internum, ex quo orietur ob-
ligatio justitiæ.

- 610 *Inst.* Saltem qui habet animum contrahendi
quamvis habeat expressum animum se non ob-
ligandi, validè contrahet, qui enim vult cau-
sam vult effectum, qui vult antecedens vult con-
sequens, qui vult formam vult consequentia ad
formam, ita *Sotus*, *Lop. Rodriq.* aliique. *R.* Vo-
lens contractum & nolens obligationem, potest
ex modo tendendi suæ voluntatis se habere di-
versimodè, 1. ita, ut primariò nolit obligatio-
nem,

nem, ideoque etiam nolit contractum; & tum non contrahitur obligatio, cum enim hanc expressè excludat, hæc volitio prævalet, & consequenter non ponitur contractus, qui essentialiter est causa obligationis: Ratio à priori est, quia quando duæ voluntates sibi oppositæ concurrunt, illa prævalet, quæ se reflectit supra alteram, & ex modo tendendi est restrictiva illius, tum enim prior volitio non admittitur, nisi sub modificatione, quam reflexa superaddit, ergo si hæc addat aliquid excludens hoc, quod essentialiter convenit priori, hæc prior est nulla. 2. Potest ita se habere, ut hic & nunc nollet obligationem, adhuc tamen velit contrahere, quamvis inducatur obligatio; & in hoc casu prævalet volitio contrahendi, adeoque inducitur obligatio. 3. Potest ita se habere, ut æqualiter tendat in contractum & non obligationem; in quo casu nec fit contractus, nec inducitur obligatio, quia voluntas tendit in aliquid impossibile, quod est contractus sine obligatione. An autem promissio externa sine animo se obligandi obliget saltem ex fidelitate, dicitur n. 777.

§. 2. Probabilius videtur, quòd ad contractum simpliciter, de quo jura loquuntur, requiratur consensus in obligationem gravem, sive intentio se obligandi graviter, quando materia est gravis, ita *Lugo*, n. 40. contra *Sanch. Henriq.* & alios; *Probat*ur, nam imprimis certum est contractum Matrimonii fore invalidum, si quis se tantum leviter vellet obligare, ergo idem dicendum est de contractu sponsalium. Similiter certum videtur, quòd contractus donationis, & mutui obliget graviter, quando res donata vel mutuata

mutuata

mutuata est gravis, nam per illos contractus translatum est dominium rei gravis, ergo esse gravis injuria hanc retrahere domino invito, ergo idem videtur dicendum de aliis contractibus. *Dixi*, ad contractum simpliciter, quia sicuti aliquis potest vovere Deo rem gravem sub obligatione levi, sic etiam poterit promittere homini; imò etiam sic posset aliquis tantum sub veniali se velle obligare per sponsalia vel per alios contractus, sed tum non essent simpliciter contractus, de quibus Jura loquuntur, quando de ejusmodi contractibus agunt, si enim quis vocatus in Judicium prætenderet se noluisse contrahere obligationem nisi levem, diceretque hic & nunc esse causam etiam levem, quæ excusaret ab ejus impletione, utique repelleretur, ergo signum est, quòd ubi materia est gravis, jura volunt contrahi obligationem gravem.

612 §. 3. Consensus ad valorem contractus requisitus debet esse liber ab inadvertentia, ignorantia & errore circa substantiam contractus; est communis & habetur L. 15. ff. *De Jurisd.* L. 11. & 41. ff. *De contrah. empt.* aliisque apud *Onn.* d. 3. n. 84. & 102. *Nec obstat*, quòd L. 14. ff. *De contrah. empt.* dicatur emptionem rei inauratæ pro aurea esse validam, nam sententia illa Ulpianus satis eliditur per alias leges; neque mirum est in jure civili inveniri sententias contrarias, cum à diversis diverso tempore sint compilatæ, nec omnes approbentur, ut patet ex correctione, quam sæpe adhibet jus Canonicum, & quandoque ipsummet Jus Civile expressè reprobatur. Ratio assertionis est, quia cum nullus sit errantis consensus, ut habetur L. 9. *Cod. De juris & facti ignor.*

ignor., deest consensus in obligationem, quæ nasci debet ex contractu circa tale objectum, voluntas enim non potest ferri in objectum incognitum, ergo non contrahitur obligatio ad tale objectum, ergo consensus talis erit nullus. Atque ex his colliguntur sequentia,

1. Si emeris vitrum pro genama, acetum pro vino &c. contractus est jure naturæ nullus, quia deest consensus in hanc substantiam. 613

2. Hic consensus non potest suppleri à Repub., imò nequidem à Deo, qui si imponat obligationem, non erit ex contractu, sed ex præcepto; & dominium transferetur per potestatem altiorē. 614

3. Infantes, dementes, ebrii, dormientes non possunt contrahere, quia libertatem talem non habent.

4. Contractus est nullus, siue ignorantia vel error fuerit vincibilis & crassus, siue invincibilis; siue juris siue facti; siue antecedens, qui dederit causam contractui, siue concomitans, incidens aut consequens, qui non dederit causam contractui; siue sit causatus ab altero contrahente, siue à quocunque alio, quia per omnes has ignorantias vel errores æqualiter fit, ut non cognoscatur substantia hujus contractûs, ergo ut non sit voluntas hæc obligatio. 615

5. Si putarem tibi vendere agrum, & tu putes tibi donari, venditio & donatio est irrita, uti habetur L. *In Vendit.* 9. ff. *De contrah. empt.*, & L. *Si ego*, 18. ff. *De reb. credit.*, quia nempe erratur in specie contractûs, quod pertinet ad substantiam: Si tamen putem me ex testamento debere tibi agrum, tu autem putes tibi deberi ex venditione, & ego agrum tradam, acquiris dominium, 616

nium,

nium, quia virtualiter consentimus in titulo, cum uterque agnoscat justitiam causæ, sive hæc sive illa fuerit, & ita habetur L. *Cum in Corpus*, 36. ff. *De acqu. rer. domin.*

6. Si quid emerim 20. ducatis in auro, qui hoc tempore longè plus faciant, quàm putaverim, emptio est nulla, quia non consensi in hoc pretium, & error in pretio est in substantia, uti habetur L. *In vendit.* 9. ff. *De contrah. empt.*

617 7. Si emam vas vini putans esse vas olei, quamvis æquè libenter & eodem pretio emissem vinum, emptio est nulla, quia non habui consensum circa vinum; consensus autem conditionatus, quem habuissem, si scivissem esse vinum, non sufficit ad emptionem absolutam. *Nec jure* consensus interpretativus, uti vult *Vasq.*, cui se vet *Dicast.* L. 2. t. 3. d. 1. n. 72., nam nisi adfit legnum ejusmodi dispositionis animi, quod vellet, si sciret esse oleum, talis consensus interpretativus non videtur sufficere ad contractum de oleo more humano faciendum. Quòd si vinum solummodo acesceret, valeret emptio, quia non esset error in substantia, uti habetur in eadem L. aliisque apud *Onn.* n. 108.

618 8. Si emam 100. oves, quarum 60. sint vendentis, 40. sint alienæ, emptio valet tantum de 60., quia erat emptio ad mensuram, id est, ad partes, cum autem circa 40. fit error in substantia, emptio respectu harum est nulla, L. *Sed si*, 18. ff. *De contrah. empt.* Econtrà si intentio mea iret in omnes simul partes alicujus totius, v. g. in 4. equos rhedarios, si unicus sit alienus vel inutilis, tota emptio est nulla, quia erat emptio ad corpus, id est, ad totum, & non volebam nisi qua-

quadrijugum, L. Si duos, 44. ff. De contrah. empt. fit tamen etiam quandoque, ut si error circa substantiam fit in minore parte, valeat contractus, sed imminuatur pretium; si autem fit error in majore vel media parte, communiter non valet contractus, uti si statuam argenteis laminis coopertam emerem putans esse totam argenteam, L. Cum ab eo, 41. ibidem, quidquid in contrarium dicat *Ulpianus* antè cit., uti etiam notant *Mol. & Onn.* n. 114., qui tamen rectè addit in ejusmodi contractibus attendi debere ad mentem contrahentis. Quomodo autem validè emi possit statua habens in se aurum, quæ tamen in communi æstimatione hominum putabatur esse tota cuprea, dicitur n. 952.

Objicies. Ignorantia vincibilis non excusat à peccato, ergo nec ab obligatione in contractu. 2. Leges sæpe dicunt ignorantiam juris non juvare sed facti. 3. Sic dabitur occasio innumeris mendaciis & litibus, nam quisque asseret se ignorasse vel errasse circa substantiam contractus. R. ad 1. Ignorantiam etiam vincibilem excusare ab illo peccato, quod committeretur, si cognosceretur ejus malitia, quamvis non excuset à peccato affectatæ aut neglectæ ignorantia, hujus enim peccati malitia erat satis cognita: peccatum tamen ignorantia est ejusdem speciei cum peccato ignorato, quia peccatur contra idem præceptum, & contra eandem virtutem, quæ obligant ad rem præceptam & ad non exponendum se periculo omissionis illius per ignorantiam. Ad 2. Facti ignorantia juvare potest ad excusanda delicta, etiam ad impediendas obligationes contractuum; juris autem ignorantia ple-

rumque non excusat apud homines , quia ne
 præsumitur, re ipsa autem excusat apud Deum
 in foro conscientia. *Ad 3.*, Tale assertum non
 admittetur in foro externo , sed quamdiu non
 probabitur oppositum , possessio erit pro valore
 contractus , utpote initi secundum usum com-
 munem hominum vel dispositionem legum.

- 620 §. 4. Si inadvertentia , ignorantia vel error
 fit tantum circa qualitatem , non impedit con-
 sensum ad valorem contractus requisitum , L.
Aliter, 10. & L. *Alioquin*, 11. *De contrah. empt.*, do-
 centque communiter omnes cum *Onn.* d. 3. n.
 124. Ratio est , quia secundum substantiam nul-
 lum est involuntarium , sed habetur consensus
 jure naturæ requisitus , nec leges positivæ talem
 contractum irritant. *Nec obstat*, quod adsit invo-
 luntarium circa qualitatem , quia accessorium
 debet sequi principale. Tota difficultas hic est in
 discernendo , quid hic & nunc sit de substantia
 621 contractus , & quid qualitas seu tantum accidens,
 v. g. in contractu Matrimonii , sponsalium, item
 in emptione servi, persona est de substantia con-
 tractus , unde si Matrimonium vel sponsalia
 contraxi cum Titia putans esse Cajam , aut si
 servum emi Titium putans esse Cajum , contra-
 ctus est nullus , L. *Alioquin* 11. ff. *De contrah. empt.*
 docentque *Mol.* & alii cum *Onn.* n. 117. Idem est
 plerumque in contractibus gratuitis, si enim do-
 navi Petro putans esse Paulum , donatio est nul-
 la, nisi donassem , quia pauper esset , & uterque
 esset pauper , tum enim persona esset tantum ac-
 cidens : in aliis autem contractibus onerosis per-
 sona communiter etiam est tantum accidens , si
 enim vendam Petro putans me vendere Paulo ,
 venditio

venditio est valida. Quòd si conduxerim Advocatum pro lite mea, quem putavi peritum, est autem imperitus, *Onn n. 118.* rectè dicit esse errorem in substantia, adeoque contractum esse nullum, quia licèt non errarim in persona physice, erravi tamen in ea moraliter, quia contraxeram propter operam, ad quam est inhabilis, & sic persona habilis transit in objectum, in quo est error, ergo erratum est in substantia. Similiter si absens emi pannum, volens me Sacerdotem vestire, si pannus est ruber, erit error in substantia &c. Itaque universaliter loquendo, hoc debet censerì de substantia contractûs, ad quod se restringit voluntas contrahentis; è contrà hoc erit tantum qualitas vel accidens, ad quod voluntas contrahentis se non restringit, sed absolute censeatur procedere hoc non obstante, uti rectè cum communi *7lls. t. 4. d. 2. n. 354.* In dubio autem, an voluntas se ad hoc vel illud restrinxerit necne, præsumendum est ex communi usu aliorum hominum vel ex dispositione legum circa tales contractus.

Objicies. Sæpe fit, ut si qualitas fuisset cognita, 622 contractus non fuisset initus, ergo talis antecedens ignorantia qualitatis impediet obligationem contractûs. *R. N. conseq.*, inde enim tantum sequitur, quòd positâ cognitione qualitatis futura fuisset volitio, quæ impedivisset obligationem, non autem, quòd nunc fuerit aut nunc impediat.

Inst. 1. Sponsalia rescindi possunt propter talem errorem circa qualitatem, quâ cognitâ non fuissent inita, ergo & reliqui contractus. *R. Dato anteced. n. conseq.* sponsalia enim requirunt

majorem libertatem, quia post se trahunt contractum indissolubilem & difficillimum Matrimonii. *Dixi*, dato ant., nam quod respectu alterius contractus esset qualitas, dici potest esse de substantia sponsalium, quia ex usu vel saltem ex dispositione juris censetur voluntas contrahentium ad tale aliquid esse restricta, eò quod aliàs ipsis causaretur grave & perpetuū præjudicium.

Inst. 2. Si superveniret talis qualitas, non esset obligatio servandi etiam alium contractum, quia status esset mutatus, ergo etiam non est obligatio, si præcesserit & postea detegatur. *R. N. ant.*, nam si sit mera qualitas, status substantialis erit idem, contrahens autem consensit in substantiam, non restringens ad mutationes accidentales, ergo manet consensus ad valorem requisitus; quod à posteriori probat *Lugo n. 92.*, quia aliàs nunquam posset esse securitas de valore quotidianorum contractuum, sed semper essent pericula rescindendi & litigandi, ergo necesse fuit, ut ad perpetuum valorem contractus sufficeret consensus absolutus in substantiam; contrahentium autem est prius bene considerare id, de quo contrahunt.

623 §. 5. Quamvis error circa qualitatem sit per dolum causatus à simul contrahente, non ideo vitatur consensus ad valorem contractus requisitus: est communis cum *Dicast. n. 68. & Ills. n. 355. ex L. Si dolo, Cod. De rescind. vendit. & ex L. Dolo 5. Cod. De inutil. stipulat.*, quæ leges dant jus rescindendi talem contractum ex dolo factum, ergo supponunt esse validum.

624 Circa hoc tamen notandæ sunt variæ sententiæ, quas cum Auctoribus suis fusè refert *Lugo à n.*

à n. 70. & *Onn.* à n. 153. , nam plerique dicunt talem contractum manere validum jure non tantum naturæ sed etiam positivo , oppositum autem tenent de contractibus bonæ fidei , licet admittant de contractibus stricti juris , si nempe illi contractus bonæ fidei ex voluntate contractuentium solvi possint , uti habet *Onn.D.* 2.n. 124. & pluribus d. 3. à n. 167. , Putant alii cum *Lugo* de omnibus esse dicendum , quod tantum claudicent seu irritari possint propriâ etiam auctoritate & arbitrio decepti , quamvis *Sanch.* aliique cum *Dicast.* n. 85. dicant etiam rescindi posse pro arbitrio deceptoris, eò quod contractus ex utraque aut ex neutra parte videatur debere esse validus ; sed sententia *Lugonis* est probabilior , quia decepto facta est injuria per auctorem doli , quamvis fuisset dolus parvus, inquit *Lugo* n. 142. si reipsa dederit causam contractui , ergo deceptor tenetur causata incommoda auferre , quorum unum est , si deceptus nolens obligaretur contractui , ad hunc enim obligare, esset reipsa continuare injuriam : deceptor tamen non videtur saltem sub mortali obligandus ad monendum deceptum , ut , si velit , contractum rescindat , si enim aliter compenset damnum , videtur satisfacere pro injuria , & hoc videtur velle *Lugo* à n. 108. Ratio est , quia verè adfuit consensus mutuus & absolutus , estque utilius decepto contractum valere in favorem suum & posse prohibitu rescindi, quàm ex neutra parte esse firmum ; imò *Less* ex *Cap. Dilecti* , *De empt. & vendit.* , item ex *L. 2. Cod. De rescind. Vendit.* docet, licet per dolum vel errorem concomitantem esset facta deceptio in pretio ultra dimidium , valere con-

tractum nec posse rescindi, sed tantum concedi actionem, quanto minoris. Videri possunt dicenda n. 993. Item *ff. de dolo*. à n. 355. Quod si non sit deceptio ultra dimidium, dicemus postea n. 715. & 726., quid agendum sit.

625 *Obji. 1.* L. *Eleganter*, 7. *De dolo*, dicitur, quod venditio servi ab eo dolosè obtenta sit nulla: Similiter L. 1. *Cod. De rescind. vendit.* dicitur, quod emptio malæ fidei sit irrita, & L. 3. *ff. Pro socio*, dicitur, quod societas, si dolo malo aut fraudandæ causâ coita sit, ipso jure sit nullius momenti. R. Sæpe in jure voces illæ, *nullus & nullius momenti*, idem significant quod annullandus seu annullabilis; vox autem *irritus*, idem quod irritandus seu irritabilis, uti rectè probat *Onn. d. 3.* à n. 167. hinc per leges illas plus non probatur, quam contractus dolosos esse annullabiles & irritabiles. Addit *Lugo* n. 128. etiam ideo dici irritos & nullius momenti, quia dant debilissimum jus, quod pote statim revocabile ab injuriam passo.

626 *Obji. 2.* Dolus facit contractum rescindibilem, ergo vitiat, quia si est rescindibilis à decepto, ergo ex parte decepti non obligat ex justitia commutativa, nam ex hac obligari, est obligari utrimque irrevocabiliter, saltem in contractibus onerosis, cum utrimque debeat causari jus, jus autem est potestas inimpedibilis. R. Etiam ex parte decepti, per se loquendo, obligat irrevocabiliter, sed per accidens nunc non ita obligat propter injuriam factam, manetque utrimque æqualitas intrinseca & substantialis, quamvis non extrinseca & accidentalis, scilicet quoad revocabilitatem & alia accidentia, quia obstitit malitia decipientis.

Obji.

Obji. 3. Si contractus possit rescindi propter ⁶²⁷
injuriam, quam dat dolus antecedens, ergo etiam poterit rescindi, quamvis dolus sit tantum concomitans, tum enim adhuc esset injuria, & consequenter si vendens tibi vinum dixissem esse vetus, quod tamen eodem pretio emissem, quamvis scivisses esse novum, si fuit novum, posses rescindere emptionem. *R.* Seq. concedunt *Silv.* & *Ang.* apud *Dicast.* n. 93., qui tamen cum *Sanch.* & alius putat esse negandam, quia respectu ementis, moraliter loquendo, nulla censetur esse mutatio, cum ipse tempore contractus nihil de illa curaret, adeoque nec censetur iniuria, aut saltem, inquit *Lugo* n. 104., non erit efficaciter damnosa.

Inst. Ergo si dolus etiam ab aliquo tertio esset factus, adhuc posset contractus rescindi. *R.* Seq. concedunt *Med.* & *Dicast.* n. 91., sed melius negant alii, cum enim jus rescindendi tantum proveniat ab injuria, si contrahens injuriam non fecerit, nec poterit contractus cum ipso initus rescindi, sed decepto manebit actio, quanto minoris, contra alterum contrahentem, L. 13. ff. *De action. empti.*, & contra deceptorem dabitur actio ad id, quod interest, *ff.* n. 358. & habetur L. 2. ff. *De proxenetis.* Ex dictis,

Resolvitur hic casus. Post longam litem, an ⁶²⁹
certus fundus Titii esset collectabilis, fit transactio cum communitate, ut censetur non collectabilis: Titius postmodum reperit certa documenta, per quæ convincitur fundum fuisse collectabilem. *Queritur*, an Titius in conscientia teneatur hoc aperire, & fundum subicere communibus oneribus. *R.* Si fuit vera transactio, id

est, pactio onerosa circa rem tum dubiam, v. cujus pactionis communitas prætendens collectabilitatem accepit à Titio, quanti in istis circumstantiis iudicio prudentum æstimabile erit jus illud dubium, transactio tenet, nec ideo potest rescindi, *L. Sub prætextu, 19. Cod. De transact.* tenentque Theologi cum *Mol. t. 2. d. 556.*, quod de eo casu fusè discurret; brevius *Laym. l. 3. t. 4. c. 31.* Ratio est, quia expediebat ad bonum commune, ut interveniente ejusmodi transactione per jus altum sopirentur tales controversiæ, ne relinqueretur occasio continuarum litium. Duo tamen videntur addenda, 1. si communitas nullo modo destiterit urgere, quia probare non poterat collectabilitatem, & nihil acceperit pro prætensio jure, quamvis erexerit quasi contractum non exigendi impofterum, Titius non est in conscientia liber, quia huic cessione & contractui causam dedit error vel ignorantia circa substantiam, quæ hic erat obligatio vel immunitas à collectibilitate, ad quam præsumi debet fuisse restricta voluntas communitatis; neque jus positivum se interponit per jus altum, nisi adfuerit transactio prout contradistincta à pactione gratuita, uti notat *Laym.*, & clarius *Mol. §. Præterea*.
 2. Si immunitas Titii redundaret in præjudicium tertii, qui non transegisset cum Titio, & cuius fundi ideo gravandi essent majoribus oneribus, quia partem totalis oneris nunc non ferret fundus Titii, Titius teneretur huic dare satisfactionem. De transactione diximus n. 464. & n. 759. pauca addemus.

630

§. 6. Vis & metus quandoque impediunt, quandoque relinquunt libertatem consensûs requisitam

tam ad valorem contractûs , uti jam explicabitur.

1. Vis, inquit *Ulp.* L. 2. ff. *Quod metûs causâ* , est majoris rei impetus, qui repelli non potest, & re ipsa hîc idem significat , quod violentia; violentum autem dicitur , quod est à principio extrinseco , passo non conferente vim, id est, passo renitente : & quamvis voluntas non possit pati vim quoad actus elicitos, tamen dicitur pati vim, quando adducitur ad consensum per aliquid, cui ipsa valde renititur, cùm autem non renitatur, nisi illi, quod ipsa fugit & metuit , uti habetur L. 1. ibidem, hinc per vim hîc intelligitur metus, ideoque ad parcendum vocibus utemur solo nomine *metûs*, & quod de hoc dicemus, intelligendum est de vi.

2. Metus ab eodem *Ulp.* L. 1. ibidem, definitur, instantis vel futuri periculi causâ , mentis trepidatio, id est, actus voluntatis fugiens malum imminens: est autem metus gravis vel levis; gravis, qui vehementer conturbat , nec facile potest superari; levis, qui non ita conturbat & facilius potest excuti. Gravis, alius est absolute, alius respectivè talis; absolute gravis est, qui est, non præcisè de perdendo magno lucro, uti rectè notat *Lugo* d. 22. n. 144. , sed de incurrendo gravi malo, instante illi, qui timet, vel aliis ipsi proximè sanguine aut arctissimâ amicitia conjunctis, ita ut horum mala reputentur propria , v. g. de morte, mutilatione, longo carcere, diuturno exilio, atroci cruciatu, stupro sibi inferendo, servitute, quæ omnia habentur ff. *Quod metûs causâ*, & *Cod. De his quæ vi metûsve causâ*, item in primo *Decretalium* tit. 40. Ad metum gravem

reducitur metus de amissione majoris partis bonorum, de gravi infamia, injusta excommunicatione; dicunturque hi metus cedere in constantem virum, quia nemo censetur amittere nomen viri fortis, licet tum timeat; à juristis autem metus talis dicitur justus seu probabilis, quia aliquis justè, id est, meritò tum timeat, & nemo improbare potest, quòd quis tunc timeat. Metus respectivè gravis est, qui est de malo, propter quod non trepidaret quidem vir fortis, tamen judicio prudentum meritò trepidat hic homo, v. g. hic senex, hæc mulier, hic puer; unde in ordine ad contractum habetur quasi metus absolutè gravis. Nec refert, quòd alter non cogitarit seriò inferre malum, dummodo metuens seriò apprehenderit, *Less. L. 2. C. 17. n. 45. Dicast. L. 2. t. 3. d. 1. n. 115.*

632

3. Metui gravi communiter æquivalet metus reverentialis, quo uxor timet gravem offensam mariti, filius parentum, pupillus tutorum, subditus Principis, Clericus sui Episcopi, Monachus Abbatis, &c. tum autem censetur gravis offensa, si putetur fore diuturna cum asperitate vultus vel verborum vel cum alia dura tractatione. Quòd si tantum fierent preces importunæ, vehementes & sæpius repetitæ, hæc junctæ ad reverentiam, quam hæc personæ inferiores debent Superioribus, censentur facere metum reverentialem; ut tamen tam metus reverentialis quam preces etiam importunissimæ simpliciter æquivaleant metui gravi in ordine ad materias contractuum, putat *Onn.* debere adjunctas esse minas aliquas, *Lugo* dicit debere simul adesse metum mali alterius gravis secuturi, possuntque de
his

his omnibus videri *Sanch. de Matr. L. 4. d. 4. & seqq., Less. à n. 35. Onn. d. 3. S. 10. 11. & 14. Lugo à n. 110.*

4. Metus ab intrinseco, id est, vel proveniens ab intrinseca complexione hominis, vel incussus à causa naturali, v. g. morbo, tempestate, belluis &c. quantum est de se, non impedit valorem contractus, uti si ex metu mortis Medico promittas aurum; ratio est, quia homo tum non impellitur ab alio, sed ipse se in eum contractum liberè inducit, uti habetur *L. Si mulier, 21. ff. Quod metus causâ. Dixi,* quantum est de se, nam si metus omnino turbaret rationem, contractus non valeret defectu advertentiæ vel deliberationis plenæ. 633

5. Metus justè, etiam ab extrinseco, id est, ab alia causa libera incussus, non impedit valorem contractus, *L. 3. & 21. ff. Quod metus causâ,* tenentque AA communissimè cum *Onn. n. 217.* Quod etiam valere de Matrimonio ac professione religiosa docent *Sanch. Castrop. Lugo n. 159. & 165. Jlls. t. 4. d. 2. n. 352.* contra alios, nam *cap. Ex litteris 2. De sponsal.* deciditur eum validè contrahere Matrimonium, qui post inita sponsalia metu excommunicationis cogitur ad Matrimonium: & de professione religiosa *Cap. De regularibus 25. De Simonia,* ubi de aliquo, qui deliquerat, dicitur debere cogi ad strictiorem Ordinem: Ratio autem est, quia metus relinquit simpliciter voluntarium; quòd enim metus injustè incussus irriter contractum, non est ratione involuntarii sed injuriæ, quæ in metu justo non est: & quamvis injustè incussus dici possit causare involuntarium secundùm quid, tamen *Less. n.* 634

43. notat justè incussum non debere dici causari ullo modo involuntarium, moraliter loquendo, quia ipsemet dedit justam causam, ut incuti posset metus, ergo metus ille est illi voluntarius in causa & veluti ab intrinseco, adeoque nullo modo involuntarius, moraliter loquendo.

635 6. Si incutiens tantùm simulet, v. g. si Titius sciens Cajum deliquisse, & potens justè, attamen nolens accusare, minetur se accusaturum, nudi det aureum, *Mol. Bonac.* aliique cum *Lugo* n. 167. dicunt Titium non posse retinere, quia dolus dedit causam contractui; sed *Sanch. Castrop. Dian.* aliique cum *Less.* n. 42. & *Dicast.* n. 119. probabilius dicunt posse retinere, quia habuit jus ad accusandum, quo se privat, hoc autem est pretio æstimabile, unde aureus datur, ne habeatur animus accusandi, qui haberi poterat: quod autem non minetur serio, est quidem dolus, sed non injustus, nam justè potest minari, sive habet serium animum sive non; & ita concedit *Lugo* n. 170., si quis justè, quamvis dolo, terreat peccatorem, qui ideo ingrediatur Religionem, professionem utique fore validam; & sic dicebat *Paulus*, 1. Corinth. 12. v. 16. *Cum essem astutus, dolo vos cepi.*

636 7. Metus etiam ab altero contrahente injustè, & in ordine ad extorquendum consensum incussum, spectato jure naturæ non invalidat contractum, ita *Henriq. Bonac. Regin. Less.* aliique propè innumeri, præsertim Canonistæ cum *Sanch.* suprâ d. 8. n. 4. *Fls.* n. 349., quos sequitur *Lugo* n. 115., & quoad contractus onerosos, *Dicast.* n. 98. contra *Mol. Rebel. Valent. Onn.* n. 235. & alios, qui dicunt omnes
ejus-

eiusmodi contractus esse jure naturæ irritos, item contra *Turr. Sotum, Azor, B. Pontium, Dicast. L. 3. T. 4. dub. 3.*, qui dicunt saltem contractus gratuitos esse jure naturæ irritos, sed assertio probatur, quia in ff. & Cod. hoc tit., in singulis pene legibus dicitur tales contractus esse annullandos seu rescindendos, esse omnia restituenda in integrum &c., ergo signum est leges non agnoscere, quòd sint antecederent irriti, neque rem esse integram independentem à dispositione juris positivi: Ratio autem est, quia vel ideo sunt irriti, quòd desit libertas, vel quòd fiat injuria; non ideo, quòd desit libertas, nam metus non tollit libertatem nec voluntarium, uti patet in contractibus, qui fiunt ex metu gravi proveniente ab intrinseco aut justè incusso. Neque ideo, quòd fiat injuria, quamvis enim ideo sint illiciti, tamen non ideo sunt irriti, uti patet in contractibus, qui causantur ex dolo aut ex metu levi injustè incusso, qui utique jure naturæ valent, item in Matrimonio, nam si Titius prius contraxerit sponsalia cum Caja, & postea contrahat Matrimonium cum Sempronia, hoc Matrimonium est validum, quamvis sit injuriosum, imprimis Cajæ, uti patet; deinde etiam Semproniæ, quam decipit.

8. Contractus aliqui, nempe Matrimonium 637.
& Professio religiosa, promissio vel traditio ex rebus Ecclesiæ, promissio vel solutio dotis, sunt jure positivo irriti, si fiant ex metu gravi injustè incusso: idem dicunt aliqui de sponsalibus, renunciatione beneficii Ecclesiastici, jurisdictione extorta, absolutione à censuris & aliis, de quibus videri possunt *Less. n. 37. Sanch. de Matr. l. 4. d. 8. Lugo à n. 120. Onn. n. 230.* Idem etiam dicunt

cunt AA. citati apud *Illf.* n. 350. de votis simplicibus, ex Cap. *Sicut qui Monasteria*, 20. q. 1. & Cap. *Præfens* 20. q. 3., quamvis *Suar. B. Pontius & Castrop.* dicant tantum esse irritanda.

638 9. Reliqui contractus per talem injustum metum extorti non sunt jure positivo irriti, sed tantum irritandi, ita *Sanch. Less. Dicast.* n. 99. dicens teneri ab innumeris, *Onn.* n. 239. dicens esse omnium, sed pro contraria sententia citant multos *Dicast. & Lugo* n. 118. Ratio nostra est, quia jura manifestè id asserunt §. *Verbi* 1. *Inst. De Except.* L. 1. ff. *Quod metus causâ*, L. *Dolo vel metu*, Cod. *De inut. stipul.* aliisque plurimis locis apud *Lugo & Onn.*, & causa harum legum fuit, partim ne lites & jurgia multiplicarentur, si unicuique absque sententia Judicis liceret res suas repetere, partim quia injectio metus injusti est delictum, delicta autem non præsumuntur, hinc jus statim non dari actionem, nec rescindi contractum, ætequam delictum probetur.

639 10. Si metus non incutiatur ad contractum extorquendum, ex illo tamen fiat contractus, v. g. si alicui, quem in flagitio deprehendis, mineris injustè mortem, & hic, ut periculum evadat, aliquid tibi promittat vel donet, *Angel. Sotus* & alii dicunt contractus hos esse saltem irritabiles, quia revera fiunt ex metu injustè incusso; *Sanch. Bonac.* & alii cum *De Luca* de benef. d. 78. à n. 8. dicunt non esse irritabiles, quia hic consensus est veluti ab intrinseco, cum ipsemet præeligat contractum, ut evadat mortem, neque metus propriè est causa contractus, cum non incutiatur metus ex intentione contractus, sed tantum est occasio, inquit *Less.* n. 40. Consentiunt alii

alli cum *Lugo* n. 175. , si metus principalis iuste incutiatur, si autem iniuste, uti in casu allato videtur fieri, probabilius dicunt esse irritabiles, & videtur colligi ex *L. 7. ff. Quod metus causâ*, ubi dicitur deprehensum in flagitio, qui iure non poterat occidi, si quid promiserit propter metum, posse per hoc edictum juvari; ratio autem est, quia metum iniuste incutiens tenetur ratione iniuriæ ad tollenda omnia incommoda inde provenientia, inter quæ esset tali contractu obligari.

11. Si metus sit ab aliquo tertio & non ab altero contrahente incussus, adhuc potest contractus jure positivo rescindi, nam ita statuitur *L. Item, 14. §. 3. ff. Quod metus causâ*, & docent *Mol. Sanch. Less. n. 39. Lugo n. 172. Dicast. n. 111.* aliique communiter. *Nec obstat*, quod n. 628. dixerimus contractum non esse irritabilem, si dolus ab aliquo tertio sit factus, nam legum non est petenda ratio, uti habetur *L. 20. & 21. ff. De legibus*, ratio tamen congruentiæ est, tum quia per metum minuitur voluntareitas consensûs, tum etiam quia dolus per diligentiam & circumspectionem facilius caveri poterat, ergo fuit ratio, cur lex concederet rescindibilitatem ob metum, licet non concedat ob dolum à tertio factum. 640

12. Contractus non possunt rescindi, nisi ad arbitrium injuriam passî, quia potestas rescindendi inducta est in favorem metum passî & in odium inferentis, ergo inferens resilire non potest altero invito, *Navar. Mol. Less. Onn. n. 243.* aliique communiter. 641

13. Levis metus etiam iniuste incussus & dans causam contractui non impedit eius valorem, nec 642

nec facit rescindibilem iure positivo, facit tamen rescindibilem iure naturæ & pro foro conscientiæ, si de se rescindi possit. Probat, nam imprimis contractum non ideo esse irritum iure naturæ, est communis contra *Onn.* n. 237., & patet ex dictis n. 636. Deinde nec esse rescissum aut rescindibilem iure positivo, etiam est communissima, & habetur L. 5. 6. & 7. ff. *Quod metus causâ*, item Reg. 184. ff. *De div. reg. juris*, ubi dicitur, quod metus levis pro nihilo reputetur, item quod vani timoris justa excusatio non fit. Denique pro foro conscientiæ posse rescindi à metum passo, docent *Sanch. Castrop. Less.* n. 46. contra *Med. B. Pontium*, *ffls.* n. 353., & ratio est, quia metus ille est iniuria, ergo inferens tenetur eam depellere & iniuriatum restituere in priorem statum libertatis, ad quem recuperandum jus habet. *Nec obstat*, quod in ratione metus dicatur levis, nam hoc non obstante potest in ratione damni & iniuriæ esse peccatum grave, ut si levi verberare frangas pretiosum vitrum aut percutias matrem tuam. Dixi, si de se rescindi possit, nam in sententia, quod Matrimonium ex metu levi initum valeat, rescindi non poterit, quia semel validum ex natura sua est indissolubile; an autem re ipsa tum valeat dicitur L. 6.

- 643 *Obji.* 1. Jus non potest nasci ex iniuria, sed si contractus causati ex metu iniuste incusso essent validi, jus nasceretur ex iniuria, ergo. *R.* Jus non potest immediatè nasci ex iniuria, transeat, mediatè, *N.*, nam si filius occidat patrem, filius per successionem ab intestato immediatè acquirat jus ad hæreditatem, per iniuriam, quâ occidit patrem, mediatè: similiter si ex dolo vel metu levi,

levi, attamen injusto, in eatur contractus, jus mediatè nascetur ex injuria, immediatè ex consensu contrahentis, quem causabit injuria, & ita etiam fit in nostro casu. *Dixi*, transf., nam si fur pecuniam alienam misceat suæ, acquirit dominium pecuniæ alienæ per mixtionem, quæ tamen mixtio est vero domino injuriosa, quamvis etiam hîc dici possit acquirere dominium immediatè per dispositionem juris positivi, mediatè per mixtionem.

Inst. Jus naturæ non potest favere injuriæ, ergo contractus injuriosus non potest jure naturæ esse validus, ita *Onn. R.* Jus naturæ non potest favere injuriæ, approbando illam, C., non irritando, N. ant. & conseq., quamvis enim prohibeat talem injuriam, tamen non tollit ejus existentiam & effectum.

Obji. 2. Ad valorem contractûs requiritur consensus ita liber, ut nequidem secundùm quid fit involuntarius, sed consensus præcedens ex metu gravi non est ita plenè liber, ergo. ita *Onn. R.* Ad valorem contractûs, si non fit rescindibilis, requiritur consensus ita plenè liber, transf., si maneat rescindibilis, N. Maj. & Conseq. 644

Inst. Cap. Cùm locum. De spons. dicitur, ibi locum non habet consensus, ubi metus & coactio intercedit; item Reg. 116. ff. *De div. reg. juris* dicitur, nihil consensui tam contrarium, quàm vis & metus. *R.* Primus textus intelligitur de consensu absolutè libero, firmo & non revocabili. Ex 2. plus inferri non potest, quàm consensum debere manere revocabilem, ubi contractus est irritabilis.

445 *Obji. 3.* Si valet contractus metu extortus, v. g. promissio auri facta latroni volenti occidere, ergo metum passus tenebitur hoc aurum tradere, adeoque latro habebit jus ad obtinendum aurum per injuriam, quod etiam statim tenebitur restituere, ita *B. Pont. R. N. Seq.*, nam metum passus potest, quodocunque vult, eum contractum rescindere, ita *Lugo n. 116.*

Inst. 1. Non datur jus ad injuriam neque ad actionem illicitam, sed latro habebit jus ad injuriam, nempe ad obtentionem auri promissi, quamdiu contractus non rescinditur. *R.* Habet tantum jus ad dationem ab altero faciendam, quæ danti nec illicita est nec injuriosa, cum cedere possit juri suo, & nemo sibi faciat injuriam; sola coactio furis est injuriosa, sed ad hanc fur non habet jus.

Inst. 2. Habet jus ad petendum, & tamen petitio est injuriosa. *R.* Habet jus absolutum, vel jus ad petitionem simpliciter, *N.*, habet jus conditionatum, si nempe læsus non opponat exceptionem injuriæ; item habet jus tantum ex suppositâ promissione ac etiam sub obligatione statim restituendi, *C.*, hæc autem petitio non est injuriosa nec illicita, quia si læsus non opponat exceptionem, censetur consentire in talem dationem & petitionem.

Inst. 3. Si latroni tradidisset illud aurum, latro non acquisivisset ejus dominium, ergo signum est, quod promissio fuerit irrita. *Prob. ant.*, qui *L. Metum, 9. §. Volenti, & §. licet, ff. Quod metus causâ,* metum passo conceditur actio, non solum in personam, sed etiam in rem, ubicunque existat,

stat, ergo signum est, quòd hic retinuerit ejus dominium. *R. N. ant.*, dicitur enim habere actionem in rem, non quòd maneat dominus rei, sed quia rescindendo contractum potest facere suam, & conceditur ipsi restitutio in integrum, hinc res debet ipsi restitui cum fructibus, nemo autem dicitur exclusus à re, ad quam ita plenè recuperandam, actio ipsi conceditur, uti habetur *L. Nemo, 5. ff. De in integ. restit.* & quia qui actionem habet ad rem, rem ipsam habere videtur, inquit *Reg. 15. ff. De diver. reg. juris.*; hinc metum passus dicitur quasi adhuc habere rem; atque etiam ideo debet respectu istius rei præferri omnibus aliis creditoribus, nam rescindendo contractum tollit omne jus, quod habebat inferens injuriam, ergo etiam tollit jus aliorum creditorum, quod fundabatur in jure inferentis injuriam, *Lugo n. 119. & Illf. n. 250.*, qui videri potest. Ex his

Inferuntur seqq. 1. Qui rem per ejusmodi contractum extortum est consecutus, tenetur eam restituere, siue ipse siue alius metum gravem injustè incusserit, quia jus positivum dat jus in rem ipsam, apud quemcunque existat, uti jam dictum est, probatque pluribus *Onn. à n. 220.*; quod tenet, licet ille, qui nunc habet, bonâ fide acceperit à primo, uti notant *Sily. Garz. Sanch. Lugo n. 186.*
2. Si metus, ex quo causatus est contractus, fuisset ita levis, ut se solo non causasset, causaverit tamen, prout conjunctus aliis motivis, esset obligatio compensandi tantùm partem damni, uti docet *Lugo n. 138.*; videri tamen debent dicta *n. 53.*
 Quid autem faciendum sit in dubio, an metus fuerit causa partialis necne, etiam *n. 574.* est dictum

se, non ipse solus se privaret libertate, sed simul ista semideliberatio, ergo.

Obji. Præceptum semiplenè deliberatè cogni- 651
tum obligat hominem sub veniali, ergo contractus semiplenè deliberatè initus etiam obligabit, saltem sub veniali. *R. N.* Conseq., præcepta, ut obligent, debent poni cum plena deliberatione, & in hoc paritas est cum contractibus, sed ut peccetur contra præcepta semel posita, aut etiam contra obligationem jam causatam per contractum, sufficit semiplena deliberatio, quia re ipsa fit violatio, si obligatio cognoscatur etiam semiplenè tantum, & non curetur; Ratio disparitatis jam data est, quia obligatio contractus est à voluntate hominis, quisque autem censetur esse in ea voluntate, ut obligari nolit, nisi totus consentiat, sicuti enim est plenus dominus rei suæ, ita non vult eam à se abdicare, nisi agat ut plenus dominus suæ libertatis: è contrà turpitudine & ratio peccati non est à voluntate hominis, sed sequitur naturaliter ad positionem actus prohibiti, licet quis nollet eam sequi, ergo ad hanc non requiritur ea libertas vel deliberatio. Ex dictis,

Inferuntur seqq. 1. Si quis, dum est sobrius, non 652
posset se resolvere ad contractum, & ideo largiter biberet, ut ferme ebrius, in semideliberatione contraheret, contractus in hac initus non obligaret, ob rationem jam datam: similiter non obligat, si fiat ab homine semidormiente, uti certum esse docet *Onn. d. 4. n. 32.* Si dicas, valere contractum factum per procuratorem illius, qui mandatum dedit, & postea, dum fit contractus, ebrius est vel dormit, ergo similiter factus ab ebrio vel semidormiente, qui antea hoc intendebat.

debat. *℞.* Disparitatem esse, quòd actus procuratoris fit humanus, & fiat humano modo ex mandato adhuc moraliter existentis, ideoque est moraliter actus mandantis: è contrà contractus factus à semiebriò vel dormiente non est plene humanus, nec fit humano modo contrahendi, neque censetur prior volitio moraliter permanere in ordine ad contractum humano modo

653 causandum. 2. Quamvis contractus fiat cum passione, si tamen non impediatur deliberatio sufficiens ad mortale, contractum valere, alioquin innumeri contractus forent invalidi, v. g. sponsalia ex passione amoris, emptio ex passione invidia; & ita videtur afferi L. 9. ff. *De publicanis* ubi dicitur licitationi ex calore factæ jungendam esse cautionem fidejussionis, ergo talis licitatio à jure agnoscitur esse valida. *Nec obstat* L. 3. *De divortio*, ubi sic habetur, *Quidquid in calore concundie, vel fit vel dicitur, non prius ratum est. quam perseverantiâ apparuit judicium animi fuisse: quod repetitur* Reg. 49. ff. *De div. reg. juris*: item *Cap. Divortium. De pœnitentia*, dist. 1. nam hi textus tantùm loquuntur de divortio, & dicunt non debere judicari esse factum ex animo, si conjuges ex subita ira ab invicem divulsi, statim redeant de aliis autem contractibus nihil disponunt jura

654 §. 8 Consensus ad contractum requisitus debet esse externè manifestatus, ita *Lugo* d. 22. n. 102, & pluribus d. 23. f. 2. *Dicast.* l. 2. t. 4. n. 454. aliique communiter; Ratio est, quia contractus est actus humani commercii, ergo ut valeat & obligationem inducat, debet fieri humano modo, ergo debet in sensum aliquem cadere. *Nec obstat*, quòd promissio interna juramento firmata

firmata obliget, nam obligatio oritur vi religionis ex juramento, quod habet se per modum Voti Deo facti; de cætero rectè notat *Onn. d. 29. n. 21.* nequidem esse obligationem manifestandi nudam promissionem, quam quis internè concipit, habuit enim tantùm hanc mentem, volo obligari, si promissario manifestavero hanc meam volitionem, & ipse acceptârit, ubi non promittit se manifestaturum; & quamvis hoc intendisset, adhuc non esset acquisitum jus alteri, nisi hanc ipsam intentionem manifestatam acceptâisset; atque ita docent AA communiter cum *Dicast. dub. 7. Addit Lugo d. 23. n. 2.*, si quis nollet illam suam voluntatem internam manifestare, & tamen illam præter intentionem manifestaret, non obligandum, quia illa manifestatio non fuisset actio humana. Quæri autem solet, an hæc manifestatio externa requiratur de jure naturæ vel positivo; *Led. Palat. & Mendoz.* dicunt requiri tantùm de jure positivo, alii communiùs & meliùs cum *Lugo n. 29.* dicunt requiri de jure naturæ, ob rationem antè datam, quia deesset volitio obligationis. Speciatim autem circa acceptationem promissionis & donationis dicitur à n. 765.

Obji. Quando ex præsumpta voluntate domini rem accipio, acquirò dominium vi voluntatis internæ, quam ipse habet, licèt exteriùs non manifestatæ. *R. N. aff.*, nam acquirò per occupationem animo possidendi, volitio autem domini tollit impedimentum seu repugnantiam, quâ sublatâ nunc ita occupo, ac si nullius esset, *Lugo n. 33.*

§. 9. Ad contractum onerosum requiritur 656

Cc 4

acce-

acceptatio mutua consensûs , & manifestatio illius mutuae acceptationis , ita *Lugo* d. 23. à n. 26. *Dicast.* n. 455. *Onn.* d. 29. §. 4. aliique. Probatum , nam requiritur acceptationem consensuum , patet , alioquin duæ voluntates non convenirent humano modo in unum : deinde cum uterque contrahens det alteri jus contra se , ut hic habeat jus contra illum , & ille contra hunc , debet in utroque esse acceptatio illius juris , hæc autem duplex acceptatio , cum debeat constituere contractum humanum , debet esse humana & sensibilis , ergo utraque illa acceptatio debet utrique manifestari , sicuti enim duo consensus non sunt humani nec inducunt obligationem utrimque , nisi invicem manifestentur , ita nec acceptationes : Oppositum est in contractibus gratuitis , quia cum obligationem inducant ex una tantum parte , satis est esse acceptationem ex parte illius , qui alterum sibi obligat. Ex dictis

- 657 *Sequitur* 1. Si offeram tibi domum mille aureis venalem & tu acceptes , offerasque 1000. aureos , venditionem non perfici , quando tu acceptas & promittis 1000. aureos , sed quando tua acceptatio mihi manifestatur , mea enim acceptatio , quæ obligationem accepto , si consentias , est tibi sufficienter manifestata per hoc , quod offeram domum isto pretio venalem , ergo si mihi vicissim manifestetur tua acceptatio , hoc ipso perficietur contractus , neque opus erit tibi vel mihi ulterius manifestari aliam acceptationem.
- 658 2. Si mecum onerosè contrahas per procuratorem , tum perfici contractum , quando tuus procurator acceptat , & ego id rescio , licet tu necdum

necdum acceptaris, quia cum agat nomine tuo & gerat tuam personam, acceptatio illius est moraliter tua. 3. Si contraham onerosè tecum per literas, hunc contractum prius tum perfici, quando mihi per responsum innotescit tua acceptatio. 4. Si donum mihi mittas, donatio completur, dum accepto, etiam si nihil rescias de mea acceptatione. 659

Obj. Ad remittendum jus, quod habeo contra Petrum, non requiritur acceptatio Petri, possum enim illi in scio condonare debitum, uti Deus mihi in scio condonare potest peccatum, ergo ad acquirendum jus contra Petrum non requiretur acceptatio mea, sed fieri poterit solâ voluntate Petri. *R.* Ad remittendum irrevocabiliter jus, quod habeo contra Petrum, non requiritur acceptatio Petri, N., ad remittendum revocabiliter, C. ant. & N. conseq., si enim remittam revocabiliter, Petrus nullum acquirit jus contra me, ad hoc, ut sit liber debito, sed si velim, potero semper exigere debitum, sub illa enim conditione remitto, nisi aliter voluero, priusquam Petrus meam remissionem acceptârit, Lugo n. 54. Vide dicenda à n. 778. 660

Inst. Si acceptatio requiratur ad obligationem, vel ergo erit tantum conditio, vel partialiter causa obligationis. *R.* Less. L. 2. C. 18. n. 41. dicit esse tantum conditionem, quâ positâ obligatio causetur à voluntate contrahentium; Lugo n. 40. dicit esse causam partialem, cum sit pars juris, quo unus ligat & alter ligatur, quod videtur esse probabilius, nam illâ solâ sublatâ non esset obligatio.

Q. 105. Quid dicendum sit in variis dubiis circa 661

Ec 5

hæcte-

hactenus allata. R., AA. notant seqq. 1. Si dolo inductus es ad contractum, & dubites, an dolus dederit causam contractui, v. g. emisti novum vinum putans esse vetus, & dubitas, an fuisses empturus, si scivisses esse novum, hoc dubium resolvendum est consideratis causis & circumstantiis, quibus inductus es ad emendum, an nempe per hoc notabiliter impediatur finis vel usus, quem intendebas. Quod si his consideratis adhuc non possis resolvere, decidendum est secundum commune iudicium aliorum, unde si qualitas ignorata ex se magnam mutationem faciat, præsumere poteris te non fuisse contracturum, si scivisses, quia ita contingere solet apud alios homines, ita *Sanch. de Matr. L. 1. d. 65. n. 4. Lugo d. 22. n. 100.*

662 2. In dubio, an talis mutatio rerum sit subsequuta, ut ad eam te nolueris obligare, vel an erraveris notabiliter in re promissa, vel an causa cessarit, vel an causa, quæ nunc cessat, fuerit finalis & principaliter motiva tui consensûs, præsumendum videtur pro valore contractûs, quia jura dicunt, ut actus potius valeat, quàm ut pereat, videturque etiam pro illo esse possessio, quia scitur esse factus, & ignoratur invaliditas, *Sanch. in Decal. l. 4. c. 2. n. 13. 34. 52. Lugo n. 91.*

663 3. Universaliter loquendo, si dubites, an volueris te obligare, attendenda sunt verba, quæ si significant animum se obligandi, præsumendum est, quod animus ille adfuerit, quia nemo præsumitur aliter sentire quàm loquatur, ergo est possessio pro valore actûs, *Sanch. de Matr. L. 1. d. 9. n. 13. Castrop. t. 1. d. 3. p. 10. n. 4. aliique communiter.* Econtrà si verba sint indifferentia ad

ad significandum animum se nunc obligandi vel propositum postea prius se obligandi, non teneberis per illa te obligare, sed standum erit pro libertate, quæ est in possessione contra obligationem, Lugo n. 63. *Dicast. L. 2. t. 3. n. 51.* Denique si verba sint ambigua, & tenebaris hinc & nunc habere animum te obligandi per illa, præsumendum est, quod volueris te obligare, alioquin peccâsses, delicta autem non præsumuntur, Lugo n. 65. Quid dicendum sit in variis dubiis circa iuramenta, quibus firmantur contractus, colligi potest ex dictis hinc p. 1. à. n. 307.

Q. 106. *Quid notandum circa stipulationes. R.* 664
 seqq. §. 1. Stipulatio est contractus, qui perficitur certâ Interrogatione & Responsione, cum enim omnis contractus debeat parere obligationem Justitiæ, verba autem, quibus significatur consensus, de se sint indifferentia ad talem obligationem significandam, jus statuit, ut censerentur prolata ex intentione se obligandi ex justitia, etiam civiliter, si consensus significaretur conceptis & à lege præscriptis verbis per certam interrogationem & responsionem, nempe spondes? spondeo: promittis? promitto: fide promittis? fide promitto: fidejubes? fidejubeo: dabis? dabo: facies? faciam &c. è contrà quando ita non fiebat, jus non præsumebat, saltem in contractibus innominatis & pactis nudis fuisse intentionem se ex justitia civiliter obligandi, uti habetur *Instit. & ff. De verb. oblig.*

§. 2. Quamvis stipulatio certis verbis concepta in contractibus adhiberi possit, nunc tamen necessaria non est, sed usu & jure novo est antiquata, ita cum aliis *Onn. d. 2. n. 137.* Ratio est, 665
 quia

quia modus ille contrahendi videbatur esse nimis superstitiosus, cum per quæcunque verba vel signa sufficienter significari possit animus se obligandi ex iustitia.

666 Q. 107. *Quinam possint contrahere.* R. Possunt omnes, qui habent plenum usum rationis, & materiam, de qua contrahant, neque jure prohibentur; ita quoad rem omnes, & habetur L. 5. Cod. *De oblig.*, quæ jam explicabuntur.

§. 1. Cum contractus sit actio humana inducens obligationem in conscientia, ebrii, dormientes, furiosi, fatui, cum non habeant usum rationis, non possunt contrahere, nisi tempore lucidi intervalli, in quo si contractus fiat, prout decet hominem sanæ mentis, admitti debet tanquam validus, *Onn. d. 4. n. 27.* Quamvis autem hi non possint contrahere sive obligare & obligari ex contractu, possunt tamen obligari & obligari, si ad hoc non requiratur ipsorum consensus, L. *Si à furioso*, 24. ff. *De oblig.* docenturque *Glossa, Bartol. & alii cum Onn. n. 34.* sic enim si fatui fiant legatarii, obligant sibi hæredem ad solvendum legatum; si fiant hæredes, obligantur legata solvere: hæ tamen obligationes sunt minus strictæ, cum non fundentur in potentia proximè libera, hinc jus providit, ut alii, nempe tutores, curatores, administratores vel Responsores ipsa personas eorum repræsentent & suppleant.

667 §. 2. Infantes non possunt facere contractus, qui inducant obligationem saltem civilem, quia non præsumuntur habere plenum usum rationis, & ita habent leges plurimæ apud *Onn. n. 17.* In iure autem tam masculi quam fæmellæ usque ad annum 7. completum dicuntur infantes;

abhinc masculi ad 14., fæmellæ usque ad 12. completum dicuntur impuberes, quòd si morte patris vel emancipatione desierint esse in patria potestate, dicuntur pupilli; si patre & matre careant, sunt Orphani. Deinde masculi ante completum annum 10. cum dimidio, & fæmellæ ante completum 9. cum dimidio, dicuntur infantia proximi: ab hinc masculi usque ad annum 16. cum dimidio, fæmellæ usque ad 14. cum dimidio dicuntur pubertati proximi; sed masculi completo anno 14., fæmellæ completo 12. dicuntur puberes: abhinc usque ad 25. completum dicuntur Minores seu Minorenes, quandoque etiam vocantur adulti. Vide p. 1. n. 1026.

§. 3. Pupillis, etiam invitis, datur tutor, minoribus autem volentibus datur curator; quandoque etiam nolentibus in ordine ad lites, qui curator semel acceptatus repudiari non potest usque ad annum ætatis 25. completum. Etiam prodigo invito imponitur curator, quia præsumitur non posse solus sua administrare, nisi de prodigalitate accusatus se sufficienter purget: dicitur autem prodigus, qui profusè dat, id est, qui neque tempus neque finem expensarum habet, sed bona sua dilacerando & dissipando profundit, uti ait Ulp. L. 1. ff. De curat. furios., habenturque hæcenus dicta in jure apud Onn. n. 17. 36. 57. 64. 86.

§. 4. Si infantia proximus contrahat, non obligatur civiliter, §. 10. Instit. De inutil. stipul., docentque AA cum Onn. n. 18., quia habentur tanquam non utentes ratione: imò secundum Onn. n. 46. nequidem naturaliter obligantur, quia contractibus illis resistit jus positivum irritans consensum, Excipit Angel., nisi malitia
 supe-

superaret intellectum , sed *Sanch.* de Matr. L. 6. d. 38. n. 24. & *Lugo* d. 22. n. 283. rejiciunt exceptionem, quamvis enim in uno vel altero particulari non teneat ratio legis , non ideo definit etiam hos obligare , secundum dicta L. 1. q. 141.

670 §. 5. Pupillus non potest ullos contractus civiliter obligantes celebrare sine auctoritate tutoris, L. 1. Cod. De inutil. stipul. & alibi sæpe, tenentque AA. communiter cum *Mol.* d. 224. & *Onn.* n. 37. Excipe, nisi ex contractu factus sit locupletior , tum enim obligatur naturaliter & civiliter, uti ex legibus & citatis AA. docet *Sanch.* n. 7. & 22.

671 §. 6. Si pupillus saltem pubertati proximus contrahat sine auctoritate tutoris , probabiliter videtur contractus illos jure naturæ valere & inducere obligationem pro foro conscientiæ, quibusdam exceptis, de quibus paulò post, ita *Boetol.* *Azor*, *Mol.* *Nav.* *Less.* *Bonac.* *Regin.* *Rel.* *Sanch. Fill.*, quos citat & sequitur *Onn.* n. 44. Item *Laym.* *Tann.* & *Lugo* n. 288. contra *Alciat.* *Covar.* & alios apud *Sanch.* n. 20. , quorum sententiam *Dicast.* L. 2. t. 3. n. 283. vocat satis probabilem, *Less.* & *Sanch.* valde probabilem, *Platel.* n. 593. valde probabilem & in praxi tutam. Ratio nostra est , quia nihil deest de jure naturæ requisitum ad valorem talium contractuum , adeoque nec ad obligationem naturalem , quæ ex consensu sequitur ; sed nec jus positivum illos contractus irritat pro foro conscientiæ, nam L. *Marcellus* 25. ff. De fidejussoribus, expressè dicitur pupillum sine auctoritate tutoris contrahentem obligari , non obligatur autem civiliter , ergo natu-

naturaliter: item L. 25. §. 1. ff. *Quando dies legati*, & L. 1. ff. *De novat.* clariffimè dicitur pupillum sine auctoritate tutoris contrahentem obligari naturaliter. Similiter L. *Si pupillus*, 21. ff. *Ad L. falcidiam.* dicitur pupillum mutuam pecuniam reddendo liberari à naturali obligatione, ergo supponitur fuisse. *Nec obstat*, quòd L. 59. ff. *De oblig.* dicatur pupillum mutuam pecuniam accipiendo nequidem jure naturali obligari, nam sensus est jure naturali non obligari stare contractu, cum rescindere possit, uti paulò pòst dicitur.

§. 7. Si pupillus contrahat cum ipso tutore, v. 672
 g. si tutori vendat prædium, non obligatur nequidem naturaliter, §. 7. L. 34. ff. *De contrah. empr.* Limitat *Sanch.* n. 25., nisi fortè alter tutor consentiret, vel pupillus per hoc fieret locupletior, vel dolum committeret, in his enim casibus putat pupillum cum tutore contrahentem obligari.

§. 8. Si pupillus alienet immobilia vel mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt, id est, quæ possunt servari saltem per triennium, uti habent *Glossa & Dicast.* n. 286., contractus non obligat nequidem naturaliter, uti cum communi *Sanch.* n. 26. *Lugo* n. 294. *Onn.* n. 50., in his enim contractibus majoris momenti, jus positivum irritat consensum, non solum pupilli sed etiam tutoris, si consentiat, L. 22. *Cod. De administ. tutorum.* Unde ut ejusmodi alienationes valeant, debet præter auctoritatem tutoris adesse causa legitima, quæ in scripto apud Judicem probetur esse utilis pupillo, uti ibidem statuitur.

§. 9.

- 674 §. 9. Si Judex ex speciali causa interdixisset absolutè omnem administrationem pupillo circa res suas, tum non obligaretur nequidem naturaliter per contractus, *Sanch. n. 27.*, quia consensus illius esset jure irritus; sed hoc non est ordinariè, cum ipsi addatur tutor pro adjutorio, ut rectè *Lugo n. 289.*, ergo ipsius consensus non habetur ordinariè pro nullo.
- 675 §. 10. Pupillus contrahens sine auctoritate tutoris obligat sibi civiliter alterum contrahentem, (nisi hic etiam esset pupillus) unde contrahere potest validè civiliter in commodum suum, sed non in incommodum; atque ita statuit Jus positivum in favorem pupilli & in odium sic contrahentis cum illo, *Instit. De auctor. tutoris & De inutil. stipul. §. Pupillus, Item L. Julianus, 13. ff. De action. empt. L. Contra Juris, 28. ff. De pactis*, tenentque Juristæ & Theologi communissimè cum *Molina d. 224. & Onn. n. 48. Nec obstat* quòd alter non velit obligari, nisi etiam obligetur pupillus secundùm dicenda n. 709. nam dici potest cum *Onn. n. 54.* etiam vi contractus obligari pupillum, sed obligationem ex hac parte mox irritari à jure positivo, quod favorem legis alteri subtrahit & relinquit pupillo, ideoque obligationē postea manere ex parte solius alterius.
- 676 §. 11. Impuberes non obligantur civiliter ullo contractu circa quæcunque bona, quamvis contrahant ex consensu patris, §. *Sed quod, 10. Instit. De inutil. stipul.* Pupillus tamen auctoritate tutoris contrahens obligatur civiliter, ibidem §. 9., sed attendenda est limitatio n. 673. data: Ratio harum legū est, quia pupillo datur actio contra tutorem, si malè suaserit, qualem actionē non habet filius contra patrem. §. 12.

§. 12. Pupilli, si læsi sint per contractum vel passim incommodum, gaudent beneficio restitutionis in integrum intra 4. annos à completo anno 25., possuntque repetere rem vel pretium, de quo contraxerunt, cum fructibus, damnis & lucro cessante L. 7. Cod. De tempor., in integ. restit. Quòd si veniam ætatis obtinuerint, gaudent illo beneficio per 4. annos à die veniæ obtentæ, Mol. & Lugo n. 315.; si autem dolo vel justo impedimento fuerint impediti, potest hoc tempus suppleri postea; atque hoc beneficio uti possunt, sive tutorem habeant sive non, sive contraxerint cum auctoritate tutoris sive non; imò quamvis intervenerit iudicis decretum, L. 3. & seqq. De in integ. restit. L. 1. Cod. De auctor. præstanda, L. 1. & seqq. Cod. Si tutor intervenerit, aliisque locis apud Onnate n. 53. & Lugo n. 310.; neque nocent eis, quæ in incommodum suum in iudicio egerint; è contrà profunt quæ egerint in suum commodum. Dixi, si læsi sint &c. nam si læsi non sint, tenebuntur ad contractum obligatione naturali, non tantum ipsi, sed etiam tutores, Onn. n. 56. Quòd si rem, de qua extradenda contraxerunt, necdum extradiderint, v. g. si promiserint, vel ad creditum ludentes lusu extraordinario perdiderint pecuniam, possunt retinere, quia quando lex permittit repeti, tacite permittit retineri secundum dicenda n. 1087., & universaliter lex negans actionem ad aliquid petendum, simulque concedens possessori actionem ad repetendum, postquam solverit, dat facultatem possessori in utroque foro rem illam retinendi, nisi fortè juramentum accesserit, Sanch. n. 34. Dicast. L. 2. t. 3. n. 384. secundum reg. 71. juris

in 6., *Qui ad agendum admittitur, est ad excipien-*
dam, seu retinendum, multò magis admittendus
 quod *Lugo n. 302.* dicit verum esse, quamvis
 pupillus ex pudore non fuisset repetiturus in ju-
 dicio, quia utitur jure sibi concessio ad non sol-
 vendum. Vide dicenda etiam n. 1087. Plura de
 restitutione in integrum & rescissione contra-
 ctus videri possunt apud *Dicast. dub. 16. & 17.*
Lugo d. 22. f. 12. Onn. totâ disp. 22. per 6. sect. De
 Exceptione plura dicentur n. 704.

678 §. 13. Qui fecit contractum onerosum cum
 pupillo circa rem non immobilem & non pre-
 tiosam servari aptam, neque commisit dolum
 vel aliam injustitiam, potest stare contractu
 quamdiu pupillus vel ejus tutor non rescindit,
 enim non velint uti suo privilegio, jus naturaliter
 afficit ejusmodi contractibus, *Less. Laym. Tax.*
Mol. d. 224. in fine, Sanch. n. 30. & 31. Onn.
4. n. 54. Lugo n. 295. Quòd si pupillus habet
 tutorem contrahat de rebus mobilibus, quæ sunt
 in quotidiano usu, v. g. aliqua donet, vel in
 creationes expendat juxta conditionem suam
Lugo n. 303. & Onn. n. 55. rectè dicunt tales
 contractus etiam jure civili validos esse, nec pos-
 se quidem per sententiam judicis rescindi, qui
 prudenter præsumitur tacita licentia, vel saltem
 consuetudo derogavit legibus ejusmodi rescis-
 sionem permittentibus, eratque hoc utile pupillis
 quibus aliàs in nulla re fidere potuissēt homines.

679 §. 14. Quidquid à §. 5. hucusque dictum est
 de pupillis, valet etiam de minorennibus, qui cur-
 ratores habent, de utrisque enim est eadem ra-
 tio, *L. 3. Cod. De in integ. restit.*, docetque cum
 aliis *Sanch. n. 19. & probat specialibus legibus*

Onn.

Onn. d. 4. f. 4., sed sufficiunt dicta, si nomen pupilli & tutoris mutetur in nomen minorennis & curatoris. Excipit *Onn. d. 19. n. 303.*, si minorennis sua bona, etiam immobilia, necessariò diffringere debeat, ut solvat debitum, ad quod in conscientia obligatur; item si alicui in dotem aliquid donaverit; item si servum libertate donaverit &c. probatque hæc per leges.

§. 15. Si minorennis non habens curatorem 680
contrahat de rebus mobilibus etiam aliquantum pretiosis & non occurrentibus in quotidiano usu, obligatur naturaliter & civiliter, *L. Puberes, 101. ff. De verb. oblig. L. Si curatorem, 3. Cod. De integ. restit.* tenentque communiter AA. cum *Sanch. n. 30. Onn. d. 4. n. 66. & 81.*

§. 16. Minorennis potest à principe obtinere 681
veniam ætatis, id est, facultatem liberè administrandi res suas non obstante minore ætate, illâ tamen obtentâ adhuc non poterit alienare immobilia, aut constituere in hypothecam, & facultas illa concedi potest masculis priùs post 20., fæmellis post 18. annum expletum, si iudicio & moribus valeant; neque gaudent beneficio restitutionis in integrum circa ea, quæ postmodum disponunt: quæ omnia habentur *L. 1. & seqq. Cod. De his, qui veniam ætatis impetrarunt.*

§. 17. Prodigus non habens curatorem 682
contrahit validè naturaliter & civiliter, etiamsi foret notoriè prodigus, uti habet communis cum *Sanch. n. 20. & 27.*; habens autem curatorem, & absque illius autoritate contrahens facit contractus irritos, neque transfert dominium, uti habetur in pluribus legibus apud *Sanch. supra & Onn. à n. 89.* Quòd si administra-

tio bonorum specialiter fit ei interdicta à iudice, uti ordinariè interdicta censetur, teste *Lugo* 289. in fine, nequidem naturaliter obligabitur. *L. Is cui bonis*, ff. *De verb. oblig.*; hinc qui contrahit cum tali prodigo, tenetur restituere ante sententiam iudicis, etiamsi prodigus non repetat neque potest secum contrahentem cogere ad servandum contractum, quia in odium prodigi irritatur.

683 §. 18. Servi, Religiosi, Clerici, filii-familias uxores possunt contrahere circa materias, quarum habent dominium & administrationem; de his ultimis videri possunt dicta p. 1. q. 217. & 218.; qui autem plura volet, consulat *Onn. d. 4.* & quidem de servis f. 7. de Religiosis, f. 8., de filiofamilias, f. 11., de uxoribus, f. 12., & de his omnibus iterum plura affert d. 19. f. 3. Quoad Religiosos videri potest etiam *Castrop. tr. 16. d. pu. 15. & 16.* Quoad omnes verò supradictos, de etiam *Stryckium* de cautela contract. sect. 1. c.

684 §. 19. An & quomodo contractus celebrari possint illi, quorum bona sunt confiscata vel confiscanda, optimè resolvit *Sanch. in Dec. L. C. 21.*; videri possunt etiam *Mol. d. 95. Onn. d. 4.* An autem usurarius celebrare possit contractum, examinat *Onn. sect. 10.*, sed cum rarò serviant ad praxin, omitto.

685 Q. 108. Qualis debeat esse materia, de qua contrahitur. R. Debet esse possibilis, saltem in se existens, honesta, propria, certa, non prohibita, quæ omnia jam explicabuntur: & potest de eis videri *Stryck. de caut. contr. f. 1. c. 3.*

§. 1. Contractus circa rem impossibilem est jure naturæ irritus, *L. 35. ff. De verb. oblig. L. 3. ff. De*

De Reg. juris, & alibi apud *Onn.* d. 5. n. 232. Ratio est, quia si contrahentes sciant esse impossibilem, non possunt serio & efficaciter habere consensum; quamvis autem intendere vellent se obligare, tamen inutilis esset illa voluntas, cui per nullam legem assisteretur: si autem nesciant esse impossibilem, est error in substantia. *Nec obstat*, quòd conditio impossibilis adjecta non vitiet aliquos contractus; nam stando in jure naturæ vitiet omnes, contractus enim conditionatus non obligat, nisi positâ conditione, quæ hic nunquam poni posset; nihilominus jus positivum voluit, ut in quibusdam contractibus, v. g. Matrimonio, institutione hæredis, fideicommissio, donatione mortis causâ, conditio impossibilis adjecta habeatur pro non adjecta, tum quia præsumitur non fuisse serio adjectam; tum etiam quia in contrahentibus præsumitur fuisse voluntatem universalem contrahendi secundum leges, quæ cum disponant, ut talis conditio habeatur pro non adjecta, etiam volunt habere pro non adjecta, & hæc voluntas universalis prævalet; jus autem positivum sic non disponit in aliis contractibus, ergo in his non potest præsumi adesse voluntatem sufficientem ad contractum, *Mol.* d. 206. Adde, quòd licet per conditionem impossibilem non vitietur contractus, attamen vitietur per materiam impossibilem, sicuti quamvis non vitietur per errorem in qualitate, vitietur tamen per errorem in substantia.

§. 2. Materia contractûs debet esse moraliter possibilis, id est, talis, ut non tantum absolute fieri possit per vires naturæ, sed etiam ut

Dd 3

con-

consideratâ imbecillitate humanâ non censetur superare vires nostras , quia nemo censetur in aliam obligationem consentire , cùm nec lege positivæ ordinariè obligent ad aliquid moraliter impossibile , secundùm dicta L. 1. n. 781. ; hinc si quis contraheret de capiendis omnibus piscibus maris , contractus esset irritus.

687 §. 3. Quando materia contractûs est partim possibilis partim impossibilis , valet contractus si materia sit divisibilis , & consensus feratur divisibiliter , uti si contraxeris de tradendis 100 modis tritici , & non possis habere nisi 50 contractus valet de 50. , è contrâ si materia sit indivisibilis , vel consensus feratur indivisibiliter , contractus est irritus , hinc si emeris duos equos pro rheda , & venditor tradere non possit utrumque , contractus de altero est irritus.

688 §. 4. Contractus de aliquo , quod non est in re , nec in spe , est irritus , quia vel non est consensus , vel est error in substantia , §. 1. dictum est , & clarè habetur §. 1. Instit. de inutil. stipul. L. 1. §. De oblig. L. 8. ff. De res. vendit. aliisque apud Onn. n. 246. Quòd si partim sit , partim non sit , spectanda est intentio contrahentium , & loquendum secundùm dictum §. 3. , ubi tamen jus positivum , L. Domum , §. De contrah. empt. statuit , ut si res , quæ intendebatur , existat saltem ex medietate , v. g. si domus vendita ex media tantùm parte comburatur , valeat contractus , sed diminuatur pretium ; si non existat nequidem ex medietate , contractus sit irritus.

§. 5. Si contraham de re, quæ est in spe, v. 689.
 g. si vendam poma, quæ colligam in autumnno, singula maldera ad unum aureum, si hæc poma suo tempore non existant, patet contractum esse nullum, quia materia illius erant ipsamet poma, quæ nunquam sunt: è contrà si vendam spem, quæ & qualis nunc est, ad omnia poma meæ arboris, quamvis nullum crescat pomum, venditio valet, L. *Nec emptio*, §. ff. *De contrah. empt.* aliisque apud *Onn.* n. 252., & sic venditur spes per jactum retis, per casum aleæ &c. Excipitur emptio hæreditatis in spe, quæ, antequam moriatur testator, irrita est, ne detur votum captandæ mortis, L. *fin.* ff. *De pactis*: & eadem est ratio de contractibus ad succedendum viventi, *Onn.* n. 258., item emptio hominis liberi, pro tempore, quo erit servus, est irrita, quia non est fas hujusmodi casus exspectare, §. 5. L. 83. & L. 103. ff. *De verb. oblig.* item §. 2. L. 34. ff. *De contrah. empt.* Vide hinc n. 940.

§. 6. Contractus de re illicita est omni jure 690
 irritus, & quidem jure naturæ, quia non potest dari obligatio ad peccandum, neque ad illud, ad quod omittendum antecedenter est obligatio, contractus enim non debet esse vinculum iniquitatis, uti nec votum vel juramentum, quæ tamen de se sunt magis obligativa quàm contractus. Similiter jure Canonico & Civili apud *Onn.* n. 268., hinc quidquid prohibitum est lege naturali, divinâ vel humanâ obligante in conscientia, de illo non valet contractus: Quod si aliquid lege tantum pœnali fit prohibitum, poterit de illo fieri contractus, est enim

res de se licita, quam potest quis etiam per legem facere, si se ad pœnam resolvat, leges enim pœnales non prohibent determinatè talem actionem, sed sub disjunctione volunt vel omittant actionem vel subiri pœnam, *Onn. n. 266.*

691 §. 7. Quamvis contractus de re illicita sit, validus, potest tamen contractus illicitus esse validus, uti si quis emat gladium ad occidendum alterum: deinde si in se sit prohibitus fieri, & tamen supposito quòd fiat, non irritetur, secundùm regulam juris, multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent, & talis est venditio armorum facta hosti patriæ, Ratio horum est, quia materia talium contractuum illicitorum non est res illicita, materia enim illorum sunt gladius & arma, quæ non sunt res illicitæ, è contrà si quis ciscerer & vellem me obligare ad sic vendendum gladium aut arma, hoc pactum esset irritum, quia pro materia haberet venditionem illicitam.

692 §. 8. Quamvis contractus de re illicita sit irritus, tamen supposito quòd unus partem suam expleverit, quæ illicita erat, est, de jure naturali saltem, obligatio, ut etiam alter suam expleat, si licita sit, v. g. conductio ad injustum; homicidium est irrita, attamen si conductus patrârit homicidium, conductor tenetur ei dare pretium de quo contraxit; & idem est de contractu cum meretrice, item cum Judice, ut ferat injustam sententiam, ratio est, quia in his intervenerit duplex contractus, unus absolutus faciendi rem illicitam, & hic nunquam valet obligari.

obligat, neque ex hoc oritur obligatio postea dandi pretium, imò est obligatio reddendi pretium, antequam res condicta sit posita: alter contractus est conditionalis & dicit, si hic suam partem impleverit, alter etiam tenebitur implere suam, sicuti possum vovere aut etiam per contractum promittere, si iterum peccavero, dabo tibi elemosynam: talis autem contractus prius perficitur positâ conditione turpi, & hac suppositâ licitum est dare pretium pro actu, qui ob molestiam, detrimentum vel periculum facientis, aut ob delectationem vel aliud commodum illius, in cujus gratiam fiebat, erat pretio isto æstimabilis, oriturque obligatio ex vi consensûs ut sequentis, & non ut antecedentis conditionem illicitam, *Mol. d. 94.* aliique communiter cum *Onn. n. 276. Dixi*, saltem de jure naturæ, nam licet jure positivo etiam valeat in contractu, quo meretrix dedit usum sui corporis, uti habetur *L. Idem, 4. ff. De condit. ob turpem causam*, tamen in aliis materiis non est ita certum, unde licet communiter omnes contra *Medin.* fateantur post opus turpe expletum oriri obligationem illam ex jure naturæ, tamen *Covar. Amic. & Platel. n. 589.* dicunt jus positivum resistere, ne oriatur, quia *L. Si flagitij, 123. ff. De verb. oblig. negat actionem*, etiam si opus turpe sit expletum. Vide dicenda n. 794.

Obj. Promissio, si occideris Titium, dabo tibi aureum, est contractus sub conditione turpi, qui nunquam obligat, nequidem prout est conditionalis, ergo similiter de aliis. *R.* Si fiat sub conditione ponenda c: si fiat ex suppositione

D d 5

condi-

conditionis positæ, n: Itaque si promissio sit in-
tentiva occisionis, nunquam valet, si sit suppo-
sitiva, valet, præsumitur autem esse suppositi-
vam, quia standum est pro valore actûs: è contri-
tamen in hoc, *dicam te, si pater meus fuerit*
mortuus, jus præsumit conditionem esse in-
tentivam mortis paternæ, hiñc absolutè ir-
ritat.

Inst. Obligatio dandi aureum deberet esse ex
contractu, sed non potest esse ex contractu. quia
hoc nõ potest esse validè contractum, quod nun-
quam potest validè contrahi, sicuti hoc nõ potest
esse validè venditum, quod nunquam potest
validè vendi, tale autem pretium nunquam po-
test validè contrahi, & talis actio occisiva nun-
quam potest validè vendi, ergo nunquam po-
test esse validè emptæ aut venditæ, ergo nun-
quam exemptione potest esse obligatio solven-
di. *Conf.* Qui illicitè accipit pretium, illicitè re-
net, sed talis illicitè accipit pretium ante opus
expletum, ergo & illicitè retinet. R. Est validè
contractum ex suppositione operis, & de hoc
erat contractus conditionalis. Ad *Conf.* Ergo &
illicitè retinet, ante opus expletum, C. post opus
expletum N. Conseq.

694 §. 9. Materia contractûs debet esse propria
illius, qui per contractum transferre debet ali-
quod jus in alterum, quia nemo plûs juris trans-
ferre potest, quàm ipse habeat, Reg. 79. De reg.
juris in 6., Reg. 54. ff. *Eod. tit.*, item, *Id, quod no-*
strum est, sine factò nostro ad alium transferri non po-
test, Reg. 11. *ibid.* Attamen si emptor malâ fide
emat rem alienam, & venditor nesciat esse alie-
nam,

nam, L. 28. ff. *De contrah. empt.* statuitur, ut dominium pretii transeat ad vendentem, & in tantum validus sit ipse contractus, idque in favorem veri domini, ut magis habeat, unde rem suam vel ejus pretium recuperare possit, dominium tamen rei non transit ad eumentem, nam lex addit rem emptori auferri posse. Quod si uterque sciret rem esse alienam, contractus est nullus, §. 3. l. 34. *ibid.* Denique si neuter, aut solus vendens hoc sciret, etiam nullus foret contractus, emens enim non vult transferre dominium pretii, nisi obtineat dominium mercis, quod in his casibus non fieret.

§. 10. Quamvis res nunc non sit propria, potest tamen, per se loquendo, de ea contrahi pro tempore, quo erit propria, L. *Si rem meam*, §. 1. ff. *De verb. oblig.*, sic equus, quem emi prius in annum sequentem, potest jam vendi alteri, quia hæc venditio respicit equum pro tempore, quo erit meus; similiter potest quis contrahere de actione aliena, v. g. faciam, ut Titius te instruat in medicina, obligando ad pœnam, vel quanti æstimaretur illa instructio, si non fiat, §. 2. l. 38. *ibid.*

§. 11. Si vendam rem mihi communem cum aliis, v. g. gregem ovium indivisum spectantem ad me & duos fratres meos, valet venditio pro tertia parte, quæ mea est, L. *Sed si communis*, 18. ff. *De contrah. empt.*

§. 12. Materia contractus debet esse aliena respectu illius, qui eam per contractum debet acquirere, §. 2. & 21. *Instit. De inutil. stipul.* L. 82. ff. *De verb. oblig.* & Reg. 45. ff. *De reg. juris*, Ratio est,

est, tum quia venditio rei alienæ est nulla, ut dictum est, ergo & emptio rei suæ; tum etiam quia finis contractûs est acquirere aliquid, quod non habes, ergo si jam habes, cessat finis contractûs: possum tamen contrahere pro accipiendo, v. g. usufructu rei meæ, si sim tantum dominus directus, item pro recipienda possessione, item pro recipienda re mea, quam alter detinet, uti expressè habent Leges apud *Omni.* n. 315.

698 §. 13. Materia contractûs tum dicitur certa, quando exactis vel dictis vel lege vel saltem ex circumstantiis constat, quid, qualis & quanta sit, *L. Stipulationum, 74. ff. De verb. oblig.*, è contractum est incerta, si hoc non constet, sed tantum in genere dicatur, v. g. vendo fundum, emo vinum, promitto, non determinando, nec qualem fundum, nec quantum vini, nec quid promittat; item materia incerta est, si duo, v. g. servorum unus venditur, sint ejusdem nominis, & neuter determinetur; item si contrahatur sub disjunctione, vendo bovem vel equum: item si significatio sit æquivoca, uti vendo mulum, & nesciatur, an mulum piscem, an mulum quadrupedem; item si non addatur vel determinetur pretium.

699 §. 14. Contractus de materia incerta est nullus, si reduci non possit ad certitudinem, *L. 74 & 75. ff. De verb. oblig.*, ratio est, quia finis contractûs est, ut voluntate contrahentis transferatur dominium rei conventæ, sed si de hac non constet per externa signa, non poterit transferri dominium secundum dicta n. 654. ergo nec valebit

lebit contractus. Potest autem materia incerta reduci ad certitudinem, v. g. si tibi promiserim sub disjunctione, relinquens tibi electionem, tu eligens, materiam reddes certam, L. 75. §. 8. & L. 76. *suprà*; Item si per eventum conditionis res fiat certa, vel per declarationem aut arbitrium tertii, cui partes committunt &c. Attamen ille, cuius arbitrio interpretatio committitur, non debet promissorem gravare ultra verba, unde electio potius relinquenda est promittenti, & eligendum, quod minus gravat possessorem sive debitorem: deinde debet arbiter præsumere, quòd rationi & menti contrahentis videtur conformius. Possunt de hæcenus dictis videri plura apud *Onn.* d. 5. f. 6.

§. 15. Specialiter per jus prohibentur & irritantur alienationes bonorum Ecclesiasticorum 700 immobilium & mobilium pretiosorum, quæ servando servari possunt, nisi fiant cum consensu Papæ & sub certis conditionibus, uti habetur in *Extrav. Ambitiose*, inter communes L. 3. tit. 4., potestque videri *Dicast.* L. 2. t. 3. dub. 15. & iterum pluribus t. 15. d. 1. dub. 6. & addemus aliqua L. 4. à n. 1363. Quæri posset hæc, an & quomodo fieri possit contractus circa res spirituales, sed hoc intelligitur ex dictis de simonia hæc p. 1. q. 15. & seqq.

Q. 109. *Quinam sint effectus contractuum.* R. 701
Præcipui sunt hi 17., obligatio, actio, exceptio, periculi & commodi translatio, damnum moræ, compensatio, traditio rei conventæ, translatio domini vel partis domini, possessio juridica, solutio, potestas præscribendi, interdicta posses-

possessoria, vindicatio rei, restitutio, evictio, ædilitiæ actiones, restitutio in integrum, de quibus fusissimè agit *Onn.* à d. 7. usque ad 11., et quibus breviter colligam ea, quæ ad institutum nostrum serviunt.

702 §. 1. Obligatio, est juris vinculum, quo necessitate constringimur alicujus rei solvendæ seu præstandæ, *Instit. De oblig. initio, & L. 3. ff. Eod. tit.* Obligatio naturalis est, quâ constringimur secundùm jus naturale; civilis, quâ secundùm jus civile; mixta, quâ secundùm jus utrumque constringimur: & universaliter, qui obligatur ad aliquid, dicitur debitor, qui autem alterum sibi obligat, dicitur creditor, *L. 10. & 11. De verb. signif.* Et quamvis obligatio in fieri pendeat ab utriusque voluntate, tamen in conservari, seu ut permaneat, dependet à voluntate, non obligati sed obligantis; unde si quis contrahat sub hac conditione, *si volam*, contractus est nullus, *L. 8. ff. De oblig., L. 17. ff. De verb. oblig.* Similiter si acceptatio fiat sub hac conditione, *accepto, si volueris*, non fit contractus, quia nulla oritur obligatio in altero; aliud est, si diceret, *accepto, si velis me acceptare*, quia tum purificatur conditio de præsentis, qui enim contractum offert, ille vult seu permittit ab altero acceptari, *Lugo d. 23. n. 61.*

703 §. 2. Actio, est jus persequendi in judicio, quod sibi debetur, *Instit. De actionibus, & L. 5. ff. De oblig.*; actualis autem petitio, apud Juristas non dicitur actio, sed processus judicialis vel instantia. Actio, alia est bonæ fidei; alia stricti juris: bonæ fidei sunt, quæ fundantur in contractibus

ctibus bonæ fidei, de quibus dictum est n. 583., & sunt septendecim enumeratæ in Instit. *De act.* §. *Actionem*, in quibus nempe Judex ex æquo & bono æstimare debet, quid fieri debeat. Stricti juris sunt reliquæ, in quibus Judex procedere debet secundum verba & rigorem. Præterea alia actio est realis, alia personalis; realis est, quâ rem ipsam convenimus, ubicumque illa sit, quia nempe jus in ea habemus, ideoque dicitur vindictio rei; personalis est, quâ convenimus personam, eò quòd habeamus tantum jus ad rem, quam aliter detinet, & ideo dicitur condictio personæ; & hæc divisio actionis fusè traditur Instit. à §. *Namque*. 4. Quinam autem contractus specialiter causent actionem pro foro externo, dictum est n. 584 & 586.

§. 3. Exceptio, est exclusio intentionis agentis, inquit *Ulp. L. 2. ff. De except.*, idest, exceptio est jus ad excludendam actionem & ad se tuendum in possessione rei contra oppugnantem; unde sicuti actiones sunt arma offensiva oppugnantium, ita exceptiones sunt arma defensiva repugnantium; & quia actio plerumque fundatur in regula aliqua generali juris, hinc qui se defendit, dicitur opponere exceptionem illius regulæ, v. g. hic petit solutionem per actionem, *Ex vendito*, ille excludit ipsum per exceptionem, *De soluto pretio*, quod probare debet, unde reus in exceptione est actor: Quòd si primus actor instet contra hanc exceptionem, erit exceptio exceptionis, & in jure dicitur replicatio; si reus iterum contra hanc instet, dicitur triplicatio; si actor iterum, dicitur quadruplicatio, &

&

& ita deinceps, uti habetur L. citatâ. Aliæ exceptiones dicuntur dilatoriæ seu temporales, quæ non planè tollunt sed differunt actionem, uti Clericus postulatus de debito excipiat contra actorem, qui se vocat ad forum sæculare; debentque hæc opponi ad initium litis, alioquin postea non audiuntur, L. 13. Cod. De except. & L. 19. Cod. De probation. Aliæ exceptiones dicuntur peremptoriæ seu perpetuæ, quæ semper locum habent, uti si probet se nihil debuisse, vel se solvissè, quæ aliaque habentur L. 3. & seqq. ff. De except., item Instit. Eod. hoc tit., ubi etiam variorum genera exceptionum recensentur: admitti tamen non debent post latam sententiam, ne litæ in immensum protrahantur, nisi sit exceptio falsi, id est, nisi probetur falsum esse allegatum, cui innititur sententia, quæ exceptio semper auditur: An autem ille, qui potest excipere & repetere debitum solutum, etiam possit non solvere, vide dicta n. 677. & dicenda n. 1087.

705 §. 4. Periculum & commodum pertinent ad dominum rei, res enim perit vel fructificat domino suo, hinc per quos contractus transfertur dominium, per eosdem transfertur periculum & commodum: speciale tamen aliquid est in emptione & venditione, nam quamvis dominium non transferatur in emptorem, sed maneat apud venditorem, donec res empta sit tradita, tamen emptione perfectâ periculum & commodum rei transit ad emptorem, nisi aliter convenissent, §. Cum autem, 3., Instit. De empt. & vendit., L. Id quod, 7. ff. De periculo & commodo, L. Post perfectam, 1. Cod. Eod. tit., Excipe, nisi venditor esset in mora tradendi, tum enim ad ipsum pertinet

pertinet periculum, L. 17. ff. De periculo & comodo, & L. 4. Cod. hoc tit., item nisi venditoris culpâ res periisset, vel esset deteriorata, cum enim emptor rem in potestate sua non habeat, æquum fuit obligari venditorem ad custodiam majorem quam ipse rebus suis præstet, L. 2. & 3. ff. Eod. tit., hinc Onn. d. 7. n. 183. putat teneri compensare damnum causatum ex culpa levissima, ne aliàs detur occasio fraudibus: expensas tamen interim factas pro custodia solvere debet emptor, uti ex jure probat Onn. n. 186. Dixi, emptione perfectâ, nam si emptio necdum sit perfecta, periculum & commodum pertinet ad venditorem, uti quando venditio fit ad mensuram, & mensuratio necdum est facta, L. 1. ff. & L. 2. Cod. eod. tit. Item si res vendatur ad degustationem, & degustatio necdum sit facta, v. g. in vino, L. 1. & 4. ff. eod. tit. Vide dicenda n. 983.

§. 5. Mora, est transgressio culpabilis diei in contractibus statuti pro executione, quam moram quis committit, si nempe sit verum debitum, quod non ignoretur, pro quo in talem diem facta sit interpellatio, nec possit interpellanti legitima exceptio opponi: de quibus tamen conditionibus, præsertim de interpellatione, videri potest Onn. d. 8. à n. 14. Quòd si quis commiserit ejusmodi moram, tenetur adhuc implere contractum; compensare damnum emergens & lucrum cessans, suscipere in se periculum rei, denique pœnas lege vel ex mutua conventionem statutas solvere.

§. 6. De compensatione dictum est à n. 455. 707. Quæ autem condiciones adesse debeant pro occulta compensatione, dictum est p. 1. à n. 959.

708 §. 7. Traditio, est rei vel juris vel possessionis de persona ad personam translatio, *Tusch. V. Traditio* Concl. 341. n. 1. Differt à datione, quòd hæc transferat dominium, non item traditio, nam possum aliquid alteri tradere tantum ad usum vel in depositum &c., qui non ideo acquirit dominium; neque traditio est jus, sed factum externum & conditio requisita ad translationem alicujus juris vel possessionis: Est autem traditio alia vera alia ficta, uti & apprehensio possessionis, secundum dicta n. 508., nam traditioni respondet apprehensio, & quæ ibi de hac dicta sunt, debent cum proportionem applicari traditioni, potestque videri etiam *Onn. d. 9. à n. 198.* Ordinariè autem necessaria est traditio aliqua ad translationem domini, *L. Traditionibus, 20. Cod. De pactis*, si enim res nullo modo sit tradita, non est potestas ad usus rei, ergo nec dominium. *Dixi*, ordinariè, quia quædam dominia acquiruntur ex dispositione juris sine ulla traditione, de quibus videri potest *Onn. n. 201. & iterum à n. 230.*

709 §. 8. De translatione domini sufficiunt dicta sparsim à q. 22., item q. 32. & 55.; hic addendum, quatuor requiri ad translationem domini per contractum, nempe traditionem aliquam, ordinariè loquendo, uti jam dictum est, deinde voluntatem in uno conferendi, in altero acquirendi dominium; præterea titulum, v. g. donationem, emptionem &c. denique ut alter ex sua parte contractum etiam impleat, v. g. solvendo pretium, aut sufficienter cavendo pro illo, nam contractus onerosus quasi imbibit hanc conditionem, volo, si tu tuum vicissim præstiteris.

§. 9.

§. 9. De possessione juridica, sufficiunt dicta 710
n. 507 & 508.: De solutione dicitur n. 756. De
prescribendi potestate dictum est q. 100.

§. 10. Interdictum possessorium est adju- 711
mentum adipiscendæ, retinendæ aut recuperan-
dæ possessionis: dicitur interdictum, non quod
per illud semper aliquid prohibeatur, sed quia
dicebatur ad interim, usquedum innotesceret do-
minus rei, uti vult *Haun.* n. 310.; vel potius, uti
vult *Mol.*, quia à Prætoribus inter duos litigantes
dicebatur: Est autem multiplex, 1. *Quorum bono-
rum*, per quod hæres adiens hæreditatem obtinet
primam possessionem hæreditatis contra quem-
cunque alium possessorem in iis, quæ defunctus
tempore mortis possidebat: putat quidem *Haun.*
à n. 229. illum indigere novâ corporali apprehensione, eò quod possessio sit aliquid distinctum
ab hæreditate, sed contradicunt alii. Quod si hæ-
reditas fuisset antea naturaliter possessa per ali-
um, v. g. colonum, qui permaneat in ea hæredi-
tate, non indigebit novâ apprehensione, uti fa-
tetur *Haun.* n. 241. 2. *Quorum legatorum*, per quod
hæres obtinet possessionem omnium legatorum,
à quibus fortè esset detrahenda falcidia, idest, 4.
pars hæreditatis per L. falcidiam hæredi attribu-
ta. 3. *Salvianum*, per quod dominus fundi obti-
net possessionem eorum, quæ conductor in fun-
dum infert, quia eo ipso fiunt ipsi tacitè obligata
pro pensionibus. 4. *Ut possidetis & utrobi*. Per, uti
possidetis, conservatur ille in possessione rei im-
mobilis, qui tempore litis verisimiliùs inveni-
tur possidere, dummodo non possideat vi, clam
aut precario. Per *utrobi*, conservatur talis in pos-
sessione rei mobilis. 5. *Unde vi aut clam & precario*,

Et 2

per

per quæ quis restabatur in possessionem, si pro-
bet alterum, qui possessionem invasit, vi acce-
pisse, vel clam, vel tantum per preces obtinuisse
ad tempus. De his omnibus adducit leges & fu-
torem explicationem *Mol. d. 16.*, adhuc autem
fusiùs de illis disputant *Onn. d. 10. f. 1. & 2.*
& *Haun. à n. 310.*, ubi à n. 363. fusè discutit, et
interdictum, *Unde vi*, faveat notorio prædoni,
qui notorium dominum fundi vi è possessione
excluserat, putatque favere, licet alii plures ne-
gent.

712 §. 11. Vindicatio, est actio realis ad perfe-
quendum in iudicio rem suam quoad domini-
um & possessionem, sive est actio, quâ quis rem
suam liberat de potestate alterius, apud quem est
unde ad hanc actionem requiritur, ut actor
dominus rei, habeatque possessionem civilem
& ut is, contra quem agit, detineat rem corpo-
raliter. Ad vindicationem reducitur *publiciana*
actio, sic dicta à *Publicio* prætore, qui hanc instituit
L. 9. ff. De publiciana in rem actione, ut nempe
bonâ fide cum titulo aliquo possedit rem ali-
quam, non acceptam ab ipso domino sed ab alio
putavitque esse suam, si hæc ipsi erepta sit, possit
in iudicio reposcere ab alio, qui eam possidet sine
titulo.

713 §. 12. De restitutione ratione injuriæ vel da-
mni per contractum causati, dictum est q. 1. *de
seqq.*

714 §. 13. Evictio est actio, quâ reditur ad aucto-
rem contractus pro interesse rei ab alio evicta
v. g. emi à te agrum, qui tamen non erat tuus
sed Titii, & quia Titius per sententiam iudicis
sibi iterum evincit hunc agrum, tu teneris de illi
evi-

evictione, id est, quamvis contractus fuerit invalidus respectu translationis domini, tamen fuit validus hoc sensu, quod ex illo obligeris ad reddendum mihi pretium, compensando simul damna emergentia & lucra cessantia: & talis evictio sequitur etiam ad permutationem, cambium, mutuum, pignus, societatem, locationem aliosque similes contractus onerosos, de quibus habentur leges ff. & Cod. *hoc tit.*

§. 14. *Ædilitiæ actiones* sunt, quæ dantur, 715
quando res, de qua fuit contractum, est vitiosa. Dicuntur *ædilitiæ*, quia leges pro illis primò latæ sunt Romæ ab *ædilibus*, id est, conservatoribus sacrarum *ædium*, qui etiam vocabantur *Curules*, quia pro majori majestate sui muneris gestabantur Curru vel sede eburneâ. Tres autem sunt ejusmodi actiones, 1. dicitur *Redhibitoria*, per quam fit, ut qui rem vitiosam tradidit, illam totam rehabeat, id est, iterum habeat, & alter similiter pretium. 2. dicitur *Quantiminoris*, per quam fit, ut si ille, qui tradidit, nolit recipere rem vitiosam, tantum subtrahatur de pretio quanti minoris res erat æstimanda. 3. dicitur *In factum*, per quam ille, qui rem vitiosam tradidit, si utrumque detrectet, ad alterutrum compellatur, de quibus omnibus habentur multæ leges ff. *De ædilitio edicto*, & Cod. *De ædilitiis actionibus*, habentque hæ actiones locum, non tantum in emptione & venditione, sed etiam in permutatione, locatione aliisque commutationibus. Quod si læsio non sit facta ultra medietatem justipretii; L. 2. Cod. *De rescind. vendit.* statuitur, ut locus non detur *redhibitoria*, nec rescindatur contractus, manet tamen actio quanti minoris, seu ob-

ligatio minuendi pretium : ad hanc autem actionem, uti & ad 3. requiritur, ut vitium sit alicuius momenti, & adfuerit, quando res erat apud illum, qui transtulit, fueritque latens, quod transferens manifestare debuerit, quæ omnia habentur ff. & Cod. suprâ; neque iuvat, si dicat, vendidisti tibi rem vitiosam sicuti est, nam etiam his verbis subesse potest dolus, vel si fiat bonâ fide, subesse potest saltem error in substantia dans causam contractui: si autem fuerit læsio ultra dimidium de hoc diximus n. 624. in fine, & dicitur n. 999. Quando nam & quibus specialiter detur restitutio in integrum, aut potestas resiliendi à contractu, insinuatum est n. 677. & videri possunt ibi notati.

716 Q. 110. *Quid dicendum sit de contractibus, quibus omittitur solennitas aliqua requisita.* R. Si adhuc vigens ad contractum vel dispositionem aliquam requirat certam solennitatem, formam vel modum contrahendi, & hic omittatur certum est ejusmodi contractum vel dispositionem esse irritam, nec parere actionem pro foro externo: solum dubium est, an quando aliter constat de voluntate contrahentis vel dispositis, valeat de jure naturæ, & pariat obligationem pro foro conscientie, pro quo resolvendum fit,

§. 1. Plures de hoc sunt sententie, nam Bald. Covar. Bonac. Vasq. Ledes. Beja p. 1. Cas. Dicast. L. 2. T. 2. dub. 8. Haun. T. 8. n. 184. alii 20. apud Lugo d. 22. n. 250. absolutè negant quibus Lugo à n. 257. multum favet. 2. Inn. Ab. Bart. S. Anton. Panorm. Regin. Fill. aliique plures

mi apud *Lugo* n. 249. absolute affirmant: 3. *Sotus*,
Bann. Lop. Henriq. Laym. Tann. Sanch. in *Confil.*
 L. 4. c. 1. dub. 14. aliique multi dicunt in tantum
 valere, quod possessor possit retinere, donec per
 sententiam condemnetur; post sententiam di-
 cunt teneri extradere. 4. *Clarus, Mol. Sa, Wading.*
Less. L. 2. C. 19. dub. 3. aliique valde multi di-
 cunt testamenta & alias ultimas voluntates ob-
 ligare in conscientia, quamvis fiant sine solenni-
 tatibus, non item reliquos contractus. 5. *Fls. r.*
 4. d. 2. n. 482. & alii, quos citat, putant testa-
 menta ad causas profanas sine solennitatibus ef-
 se invalida; codicillos autem, legata & fideicom-
 missa dicunt esse valida, etiam pro foro externo.

§. 2. Valde probabile est, quod ultimæ volun-
 tates obligent saltem in Conscientia, quamvis
 fiant omissis solennitatibus, quas jus civile re-
 quirat. Probat, nam de dispositionibus defun-
 cti pro suis prolibus ita statuitur L. 21. §. *Ex im-*
perfecto, *Cod. De testamentis.* De fideicommissis
 hæredi impositis habetur §. ult. *Instit. De fidei-*
comm. hæredit., item L. 2. & 32. *Cod. De fideicom.*,
 De relictis ad pias causas sive per testamentum si-
 ve per legata, uti notat *Dicast.* n. 146. & 151., ha-
 betur *Cap. Relatum*, 1. *De testam.* Idem statuitur
 universaliter de legatis L. 16. *Cod. De testam.*
 Idem fatetur *Lugo* n. 259. de donationibus mor-
 tis causâ: denique *Cap. Cum esses.* *De testamentis*
 elecernit Pontifex absolute, quamvis desit sub-
 scriptio 7. vel 5. testium, uti requirit jus Civile,
 attamen debere censi valida, si constet de vo-
 luntate testatoris, v. g. per parochum & tres vel
 duos testes, ideoque prohibet, ne quis audeat

Ee 4

hujus-

hujusmodi testamenta rescindere. Ratio esse potuit, quia cum ultima voluntas sit maximè seria, & re ipsa nunquam mutanda, meritò leges voluerunt permanere illi obligationem saltem naturalem. Videri potest *Less.* suprà, ubi plures rationes affert.

718 *Obji.* 1. Si ex legibus civilibus rectè probetur omnes ultimas voluntates obligare in conscientia, ergo omnes obligabunt etiam pro foro civili ita *Lugo* n. 258. R. N. seq., quia leges civiles quandoque tantum innuunt esse obligationem in conscientia, & superaddi etiam obligationem pro foro civili, si aliquid aliud accedat, v. g. hæres fateatur talem fuisse voluntatem defuncti, aut si sciens talem fuisse nolit jurare se nescire quòd fuerit talis, uti rectè advertunt *Mol. Leg.* & *Dicast.* n. 137.

719 *Obji.* 2. Si testamentum non solenne obligaret in conscientia, ergo quod ex illo solutum esset, repeti non posset, est enim regula communissima juris, id repeti non posse, quod obligatione naturali solutum est, atqui per leges datur actio repetendi ejusmodi solutum, ergo. R. Repeti non posset, vi juris canonici naturalis C., vi juris civilis, N., quamvis etiam vi juris civilis possit repeti, quia jus civile supponit repetentem nescire de voluntate testatoris, tamen si aliunde constet de illa, manet obligatio in conscientia iterum solvendi, sicuti fur vi juris civilis potest equum furtivum vi possessionis naturalis, quàm habet etiam à domino equi repetere, quàmvis dominus non probavit esse suum, quàmvis semper

femper in conscientia maneat obligatus ad restituendum domino equum.

Obji. 3. L. 21. §. Ex imperfecto, Cod. De test. 720
 dicitur, quòd testamentum sine scriptura & solennitate factum à parentibus in favorem prolium & personæ extraneæ, non valeat respectu personæ extraneæ, sed quòd huic relictum est, accrescat prolibus, ergo proles salvâ conscientia retinere possunt hoc, quod relictum erat personæ extraneæ. R. Dicitur, quòd accrescat prolibus, spectato jure civili, C., spectato jure Canonico & naturali, N. antec. & conseq.; unde à potiori dicendum est cum Covar. Mol. Sanch. Less. Dicast. n. 150. contra Lugo n. 274., si quis sine solennitate, per testamentum disponat principaliter ad causam piam & minùs principaliter ad profanam, valere etiam quoad profanam saltem spectato foro conscientia.

§. 3. Reliqui contractus facti sine solennitate videntur esse irriti vel saltem irritabiles: Probat, quia jus potuit tales contractus ita antecedenter irritare, ut nequidem pro foro conscientia tenerent, sic enim Trid. sess. 24. C. 1. de Reform. irritat contractum Matrimonii factum sine solennitate testium; ergo cum absolutè dicat se irritare, & alibi non significet se relinquere obligationem pro foro conscientia, meliùs dicitur irritari pro utroque foro, nisi tamen solennitas omissa esset omnino levis, uti cum aliis notant Bartolus & Lugo n. 279., nam hic datur etiam parvitas materiae. Dixi, aut saltem irritabiles, nam leges saepe faciunt, ut contractus sint tantùm irritabiles ad arbitrium illius,

qui damnus passus est, uti contractus pupillorum, si fiant sine auctoritate tutoris, quorum obligationem naturalem jus non tollit, attamen relinquit potestatem eam tollendi, uti dictum est n. 675.

722 *Obj. 1.* Jus irritans contractum sine solennitate factum fundatur in præsumptione fraudis, ergo ubi constat nullam fraudem subesse sed verè adfuisse voluntatem contrahentis, erit semper obligatio, saltem pro foro conscientiæ. *R.* Fundatur in præsumptione particulari fraudis in hoc vel illo contractu, N., in præsumptione generali, seu in periculo fraudis, quæ communiter solet subesse, aut cui datur occasio per ejusmodi contractus, C. ant. & N. consequenter hæc enim præsumptio semper est vera & semper manet.

723 *Obj. 2.* Dicitur est n. 671., quòd contractus v. g. pupillorum initi sine auctoritate tutoris obligent in conscientia, ergo etiam dicendum esset, quòd omnes contractus initi sine solennitatibus obligent in conscientia. *R.* N. consequenter, pro prioribus contractibus attulimus fundamenta ex ipsis legibus, tale nihil dicitur de plerisque aliis contractibus initi sine alia solennitate, sed dicunt absolute esse irritos, neque alibi concedunt illis rescindibilitatem, nec inquirendum est, cur lex hoc & non illud voluerit, nam l. 20. & 21. ff. *De legitimis* sic habetur, non omnium, quæ à Majoribus constituta sunt, ratio reddi debet: Et ideo rationes eorum, quæ constituuntur, inquireri non oportet.

est,

et, alioquin multa ex his, quæ certa sunt, subvertuntur. Hoc itaque unum sufficit dicere, quia sic placuit legislatoribus, qui non tenentur semper placiti sui causas reddere.

Obj. 3. In dubio melior est conditio possidentis, ergo cum tot sint Auctores & rationes probabiles pro relatis sententiis, ille, qui possidet, potest retinere, donec condemnetur, ita Sanch. R. Potest retinere vi iudicii directi, quod fertur de re seu objecto secundum se, N., vi dictaminis reflexi, quod sibi format ex supposita certa probabilitate talis opinionis, C., Non licere tamen in eiusmodi casu compensationem occultam, dictum est p. 1. n. 962. 724

Q. 111. Quomodo contractus firmentur. R. Præcipue 4. modis, promissione, juramento, fidejussione, hypothecâ vel pignore, quæ apud Juristas dicuntur cautiones, nempe promissoria, juratoria, fidejussoria, hypothecaria. De promissione, fidejussione, hypotheca & pignore, agemus postea, sunt enim speciales contractus, qui alteri contractui firmando adjiciuntur: hinc tantum dicemus de cautione juratoria. 725

§. 1. Certum est licere juramento firmare contractum, uti patet ex diplomate Martini V. in Conc. Constant., ubi damnatur hæc Vicleffi propositio 43. Juramenta illicita sunt, quæ sunt ad corroborandum humanos contractus & commercia civilia. Juramentum autem est quadruplex, delatorium, assertorium, promissorium, confirmatorium. Delatorium dicitur, quod ex conventionem partium vel auctoritate iudicis defer-
tur

tur alicui ad terminandam litem, uti habetur
 1. & seqq. ff. *De jurejur.*, & de hoc non agitur
 in præfenti, sed pertinet ad materiam de iudi-
 ciis, potestque de hoc videri Cap. *Juramentum*
 36. *De jurejur.* & AA. passim. Assertorium est
 quo affirmatur vel negatur aliquid de præfenti
 aut præterito; potest tamen nudè asseri aliquando
 circa futurum, nam potest quis jurare solem-
 niter cras oriturum; item se nunc habere volun-
 tem cras dandi aureum, vel faciendi, ut de-
 tur, quamvis non juret se daturum aut dan-
 dum esse; & de juramento assertorio in hac lat-
 tudine sumpto etiam non agitur hìc, possunt
 tamen circa illud videri dicta hìc p. 1. q. 67.
 80. Promissorium est, quo aliquid promittitur
 in futurum, seu quo quis se obligat ad aliquid
 præstandum. Confirmatorium dicitur, vi cuius
 jus pactum aliquod vel contractus alioqui nul-
 lus quasi ad vitam venit & acquirit vim ob-
 ligandi ex justitia, quam alioqui non habuisset
 ita ut vi appositi juramenti habeat etiam in fo-
 ro externo omnes effectus tali contractui pro-
 prios.

726 §. 2. Si juramentum cadat super contra-
 ctum licitum, validum & de se vestitum, ut
 si quis juret se servaturum emptionem, quam
 fecit, hoc juramentum est promissorium, &
 obligat, uti per se patet; attamen non est stri-
 ctè confirmatorium, cùm illi contractui non
 afferat vim obligandi ex justitia, nec vim ad
 effectus civiles, hæc enim antecedenter ha-
 buit; potest tamen hoc sensu dici confirma-
 torium, quòd addat robur aliquod seu obliga-
 tionem

tionem novam ex virtute religionis ; tale tamen robur non addit , quin maneat potestas contractum reducendi ad æqualitatem , si fortè notabilis inæqualitas intervenerit , hinc docent *Less.* in auct. v. *Juramentum*, *Cas.* 4. & *Burghab.* cent. 3. *Cas.* 82. , qui post contractum etiam juratum advertit se deceptum esse plus quàm dimidio , eum juvari posse & debere reducendo contractum ad æqualitatem , quia fuit error in substantia , neque consensit in talem eventum.

§. 3. Juramentum, etiamsi cadat super contractum planè irritum eumque non confirmet , tamen obligat in conscientia , si servari possit sine peccato , *Suar.* de juram. L. 2. C. 22. *Sanch.* L. 3. c. 9. n. 19. *Mol.* d. 149. *Bonac.* de contract. d. 3. q. 1. p. 1. n. 7. *Less.* L. 2. c. 17. n. 40. *Onn.* d. 11. n. 55. Et habetur expressè *Cap. Quamvis.* De pactis in 6. item C. 6. *Debitores.* C. 18. *Quanto.* C. 28. *Cum contingat.* De iurei. ubi semper redditur ratio , quia eiusmodi iuramenta non vergunt in æternæ salutis dispendium. Idem habetur L. 1. & auth. *Cod. Si adversus venditionem.* Ratio autem est , quia sic postulat reverentia debita Deo , qui vocatur in testem ac veluti fidejussorem eiusmodi contractus servandi. Si dicas , quòd accessorium sequi debeat principale , & consequenter si contractus sit irritus , etiam juramentum illi adjectum fore irritum ; *Respondet Suar.* C. 9. n. 6. non jurari contractum sed solutionem seu expletionem contractus , & quidem principaliter , adeoque juramentum in ordine ad inducendam obligationem religionis circa objectum

con-

contractus non esse accessorium sed principale
 Sed dato, quod etiam juretur contractus, verum
 non est, quod accessorium semper sequatur
 principale secundum vim obligandi, uti di-
 ctum est p. 1. n. 315.; & ratio est, quia acces-
 sorium potest addere novam obligationem,
 quæ non tollatur, licet irritetur contractus, ir-
 ritatio enim potest cadere super solum contra-
 ctum & non super iuramentum, quod accesso-
 rium erat, uti rectè *Dicast.* à n. 227., v. g. si
 contractus sit irritus propter vim injustè illatam,
 hoc ideo est, quia intervenit turpitudinis inferen-
 tis vim, qualis turpitudinis non est, si juramen-
 tum sponte adjiciatur: Similiter docet *Ills.* t.
 4. d. 3. n. 233. iuramentum sequi naturam actus,
 tantum in iis, quæ spectant ad naturam actus,
 non verò in iis, quæ sunt extra; sic si juraris te so-
 luturum debitum ex contractu, licet absente
 iuramento non tenereris solvere, si non exig-
 retur, oppositum tamen est, si juraris, quod
 addidisti iuramentum ad urgendam solutio-
 nem ex parte tua, licet creditor non urgeat
 Ita ille.

1728 §. 4. Si tale iuramentum fit vi, metu aut
 dolo extortum, *Silv.* aliique 8. cum *Diam.* p.
 4. t. 4. R. 28. & p. 8. t. 7. R. 57. dicunt non ob-
 ligare, quia leges Canonice supra citate ad-
 dunt hanc exceptionem, nisi vi, metu aut do-
 lo sit factum; quam sententiam *Sanch. C.* t.
 n. 8. & C. 11. n. 19. *Less. C.* 42. n. 19. *Castrop.*
 d. 2. p. 7. §. 3. n. 3. dicunt esse probabilem, sed
 probabilius videtur adhuc obligare, quia C. 8.
Siverò. De jurej. Alex. III. interrogatus de iura-
 mento per gravissimum metum extorto, ad-
 huc

huc dicit esse servandum, hinc per exceptionem illam, nisi factum sit vi, metu aut dolo, videtur tantum significari, quod in his casibus non sit constans obligatio, eò quod sit justa causa petendi relaxationem, aut repetendi hoc, quod per momentaneam solutionem fuerit datum, & ita Cap. 6. De jurej. dicitur esse obligationem solvendi usuras, si quis juraverit se soluturum, quod *Dicast.* de juram. d. 3. n. 216. citans plurimos alios dicit esse certissimum; in jure tamen Canonico additur posse repetere, quamprimum solverit, & usurarium teneri restituere: atque idem est, si jurasti te aliquid daturum latroni, uti etiam docent *Less.* n. 51. *Mol.* d. 149. *Lugo* d. 22. n. 195. *Onn.* n. 74.

§. 5. Juramentum cadens supra contractum 729
 contra bonos mores, qui nempe sine peccato observari non potest, non obligat, quia nemo potest ad peccatum obligari, nec juramentum est vinculum iniquitatis, hinc *Reg. juris* 58. in 6. dicit, *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum*: Unde non obligat juramentum factum contra aliud prius juramentum, si materia secundi juramenti sit per primum facta illicita, uti cum communi *Onn.* n. 62.; juramentum tamen illicitum potest aliquando obligare, uti dictum est p. 1. à n. 316.

§. 6. Quinam & quomodo contractus per 730
 juramentum confirmantur, diversæ sunt opiniones, quas referunt *Lugo* à n. 295. & *Onn.* à n. 85., nam *Jafon* & alii negant ullos contractus confirmari juramento: *Bartol.* & alii dicunt confirmari solos contractus validos: *Less.*
 L. 2.

L. 2. C. 17. n. 56. dicit confirmari solos contractus jure naturali validos, si vi, metu aut dolo facti non sint, quæ sententia est valde probabilis. Addunt *Suar. C. 29. n. 9. & Mol. d. 150.* tantum æquivalenter confirmari, quia reipsa non convalescunt, sed per obligationem ex virtute religionis accipiunt omnes effectus, quos haberent, obligarent ex justitia. *Azor, L. 11. C. 7. q. 1.* dicit confirmari contractus jure civili, non tamen jure Canonico irritos: *Panorm. Sanch. Sa, Lugd. 206.* alique plurimi cum *Onn. n. 96.* dicunt quòd contractus non tantum jure positivo, sed etiam naturali irriti propriè confirmantur & se fiant validi, non tamen omnes, uti paulò post dicitur.

731 §. 7. Juramentum non habet ex se, sed tantum ex dispositione juris positivi, quòd quando confirmet contractus, *Bald. Suar. Sa. Onn. n. 84.* & alii; ratio est, quia juramentum tantum potest inducere obligationem ex virtute religionis, ergo quòd accedente juramento accedat obligatio justitiæ, & quòd talis contractus in foro externo habeat omnes effectus tali contractui proprios, sicque quasi ad virtutem veniat, fit per jus positivum, quod propter reverentiam Dei invocati vult hoc restitui & competeret contractui, quod propter rationabiles & politicas causas illi sustulerat per leges suas, & ita ostendit jus positivum, quòd Dei reverentiam legibus suis anteponat, uti notat *Onn. 58.*

732 §. 8. Probabilius videtur omnes illos contractus confirmari per juramentum, qui ex jure positivo habent, quòd sint nulli, & servari possunt.

absque peccato tam jurantis quam illius, qui exigat juramentum. Probatur, quia eiusmodi contractus transferunt dominium, alioquin alter non haberet justum titulum retinendi; deinde causant omnes effectus etiam civiles, qui proprii sunt eiusmodi contractibus, ergo cum possint confirmari à iure positivo, convenientius dicitur, quòd confirmentur, præsertim cum hoc etiam dicat major pars Juristarum & Theologorum, teste *Lugo*, quorum plurimos citat *Onn. n. 98. Dixi*, qui ex iure positivo habent, quòd sint nulli, nam si ex iure naturæ hoc habeant, uti contractus ebriorum aut simulatè facti, hi non confirmantur per iuramentum, quia vi juris positivi suppleri non potest consensus; & de his verum est, quòd iuramentum sequatur naturam actûs cui apponitur, quia actus ratione iuramenti non immutatur, sed manet qualis fuit. Similiter si contractus erat injustus, quamvis juretur, manet in illo, qui iniuriam fecit, obligatio rescindendi contractum & remittendi iuramentum. Econtrà si contractus tantùm ex dispositione juris positivi erat nullus, & accedat iuramentum, jus disponit, ut non maneat, qualis fuit, sed ut iuramentum afficiat contractum jam immutatum & validatum; hinc confirmatur contractus, quo pupillus addito iuramento immobilia alienat sine auctoritate Tutoris, licèt n. 673. dixerimus, si absit iuramentum, contractum nequidem naturaliter obligare, quia nempe ius positivum vult consensum pupilli haberi tanquam nullum, si tamen accedat iuramentum, idem jus in reverentiam iuramenti revocat hanc suam dispositionem,

tionem, & vult, ut consensus illius maneat, qualis secundum se est, adeoque ut sit validus, & idem est de aliis eiusmodi contractibus, quos fuse recenset *Onn.* à n. 130. & *Lugo* n. 229. breviter adducit plerosque.

733 §. 9. Illa iuramenta non confirmant contractus, neque obligant, quæ servari non possunt sine peccato iurantis; hinc non tenentur iuramenta, quæ sunt contra leges naturales, Canonicas vel civiles obligantes in conscientia, item quæ sunt in præiudicium tertii; sic non valet, licet iurata à Clerico renunciatio fori Ecclesiastici aut Privilegii Canonis, quia cedit in injuriam totius ordinis clericalis; uti nec renunciatio privilegii nobilitatis, quia est in injuriam familiæ & prolium; similiter non valent donationes inofficiosa & prodiga, licet iurentur, si absque peccato executioni dari non possint; nec valet quicumque contractus posterior contra fidem prioris, quamvis posteriori addatur iuramentum, nisi hic posteriori traditione esset firmatus, aut esset de alio objecto honesto; possuntque ista videri legibus firmata apud *Onn.* à n. 62. iterumque longè ordine deducta à n. 125. Econtra si contractus juratus non sit contra bonos mores naturales, sed tantum civiles, id est, tantum contra legem civilem non obligantem in conscientia, tum obligat, quia res manet licita, tum jus voluit reverentiam Dei per iuramentum invocati præferri legi suæ, uti habet communis cum *Onn.* n. 76. *Nec obstat*, quòd *L.* 7. §. 16. ff. *De pactis* dicatur, neque pactum à iure communi remotum, neque iuramentum de

hoc

hoc servari oportere, nam sermo est de juramento rei prohibitz per jus in conscientia obligans; dari autem contractus prohibitos tantum civiliter & non naturaliter pro foro conscientiz, patet, ejusmodi enim contractus sunt, si uxor fidejubeat pro marito, si quis per testamentum sine solennitatibus constituat heredem &c.

§. 10. Si pupillus, qui per jus positivum impotens est contrahere, etiam jurarit se non contrahendum, & nihilominus postmodum contrahat ac juret se non contrahendum huic contractui, Azor, Sanch. Less. Bonac. Castrop. dicunt contractum primum non confirmari, quia materia hujus secundi juramenti videtur esse illicita, cum hoc juramentum opponatur priori: Sed Suar. C. 30. n. 16. Haun. Gom. Fill. Lugo, Ills. t. 4. d. 2. n. 362. melius dicunt confirmari, nam non juraverat se non staturum contractu perjure inuito, sed tantum juraverat non contrahere, ergo stare contractu perjure inuito (quod solum jurat per secundum juramentum) manet objectum ipsi licitum & honestum; ergo licet contractus ipsumque secundum juramentum fuerit illicitum, hoc tamen secundum juramentum est validum & consequenter retinet vim firmandi contractum. Ad rationem in contrarium. R. Secundum juramentum non opponi priori in materia jurata, sed tantum in actu jurandi, nam non habet pro objecto contractum ponendum, quem per prius juramentum reddiderat sibi illicitum, sed non revocationem contractus, quæ licita manet.

§. 11. Contractus, qui primario prohibentur 735

Ff 2

tur

tur propter publicam utilitatem , non confirmantur juramento , quia non possunt servari sine peccato : è contrà qui primariò prohibentur tantùm propter privatam contrahentis utilitatem , sæpe confirmantur , quia contrahentis sæpe potest sine peccato hunc favorem negligere , *Lugo* à n. 227. *Limitat Castrop.* de juram. c. 2. p. 13. §. 6. , nisi hoc redundaret in damnum publicum.

736 §. 12. Contractus , qui servari non possunt sine turpitudine obligantis. id est, sine peccato illius , qui juramentum exigit , non confirmantur per juramentum , tum quia jus non vult fore vere turpitudini exigentis , ne det occasionem peccandi , tum maximè quia exigens tenetur ex justitia non exigere tale juramentum , & si exigit , compensare damna , ergo non acquiritur jus per talem contractum , *Lugo* n. 230. *Onn.* 129. Et de hac turpitudine exigentis , item de turpitudine illius , in cujus favorem juramentum esset factum , plura videri possunt apud *Lugo* à n. 231. *Nec obstat* , quòd latro possit remittere obligationem illam jurantis , non ideo dici debet acquisivisse jus , uti dicitur n. 744.

737 §. 13. Ut juramentum confirmet contractum , debet fieri homini , & ab eo acceptum , veluti pro securitate contractus , alioquin servari non potest , sed per revocari poterit pro arbitrio jurantis , *Saxo* de Matr. l. 1. d. 7. n. 24. *Lugo* n. 196. item d. 1. n. 50. & 86. *Less.* n. 52. *Onn.* n. 53. dans conditionem d. 29. n. 48. , quia tale juramentum imbibit hanc conditionem , si alter acceptum fuerit. Econtrà si juramentum factum esset Deo ,

si Deo jurâsses te daturum Petro 100., obligare-
 ris ex religione, quamvis Petrus nihil sciret de
 tuo juramento: idem tenet *Dicast.* de just. l. 2. t.
 4. n. 79. si juramentum fiat homini de re pia in
 honorem Dei, dicit enim tum habere rationem
 voti: addit n. 107. quando dubitatur, an volue-
 rit promittere homini an Deo, præsumendum
 esse, quòd voluerit Deo, quia communiter acci-
 dit, ut promittens causæ piæ, dirigat intentio-
 nem ad Deum: estque hæc differentia inter pro-
 missionem vel juramentum Deo & homini fa-
 ctum, quòd Deo factum imitetur naturam voti,
 hinc si fit de re indifferente, vel de re bona sed
 ob finem indifferentem, non obligat, Deus enim
 non curat indifferentia sed tantum honesta; è
 contra factum homini obligat, quamvis fit de re
 indifferente & minus bona, quia homo non sem-
 per vult meliora, sed sibi utilia vel commoda;
 inde etiam sequitur, quòd juramentum Deo fa-
 ctum possit in melius mutari, non item factum
 homini, quia homo, cui juratum est, potest velle
 hoc in specie, quod juratum est, quamvis non sit
 quid melius, & juramentum obligat secundum
 voluntatem illius, in cuius gratiam juratur.

§. 14. Illa juramenta obligant jurantem, sed 738
 non firmannt contractum, quæ finè peccato
 impleri possunt à jurante, ex parte tamen
 exigentis continent turpitudinem, uti constat ex
 dictis: tales contractus sunt de solvendis usuris,
 de pecuniis dandis latroni, de solvendo debito
 injustè petito, &c. de quibus plura *Onn.* à n.
 129.

§. 15. Quamvis contractus nudi nullam pa- 739
 riant

Ff 3

riant

riant obligationem civilem, tamen si jurentur
vestiuntur, & pariunt etiam pro foro externo
obligationem, uti cum communiore *Covar. Po*
norm. Lugo D. 22. n. 204. aliique contra *Bart.*
multos Juristas; similiter quamvis in contractibus
innominatis detur poenitentia saltem pro
foro externo, hæc tamen non datur, si juramentum
firmentur, &c. quæ omnia legibus & Auctoribus
firmat *Onn. n. 39.* & iterum à n. 130. Deinde
quamvis promissio rei incertæ de se non valeat
uti dictum est n. 699., tamen si sit jurata, valet,
jussu vult propter reverentiam juramenti, ut ma-
teria incerta arbitrio boni viri determinetur, ut
post *Gutt. & alios Onn. n. 118.* Præterea quamvis
contractui de jure communi non debeat executio
parata, hæc tamen debetur, si additum
juramentum, *Bart. Gutt. Onn. n. 120.* Denique
quamvis secundum regulam communem juramentum
pacta novissima prævaleant prioribus, L. 12. Cod.
pactis. L. 27. §. 2. ff. De pactis, si tamen pactum
quod prius fuerit juratum, prævalet posteriori
Onn. n. 121. & alii.

740 §. 16. Si jurans sit impubes, obligatur juramento; sed non confirmatur contractus, uti probabilius tenent *Bald.* aliique cum *Sanch. & Lugo*
n. 214., jus enim positivum agens de confirmatione per juramentum, tantum loquitur de juramento puberum, uti patet ex legibus habemus citatis: si tamen impubes fecit contractum & pubes factus illum juret, confirmatur juramento, uti eidem AA tenent.

741 §. 17. Quando contractus juramento non confirmatur, etiam si juramentum obliget, jussu
peti-

petitur ejus relaxatio, uti habetur Cap. 1. 6. & 8. De jurej. tum enim ex parte exigentis est turpitudine, quia, v. g. exigit usuras, hinc est justa causa relaxandi, ne vel ipse ex sua malitia habeat commodum, aut innocens incommodum, *Mol. d. 49. Suar. de juram. L. 2. C. 25. Sanch. L. 3. C. 12. n. 59. Lugo n. 192. Onn. n. 139.*

§. 18. Episcopus potest relaxare juramentum, quod non firmat contractum, quia habet jurisdictionem ordinariam in omnia, quæ non sunt propria Papæ: neque tum est in præjudiciū tertii, cum alter nullum jus acquisiverit, sed est favor juranti; imò sæpe etiam exigenti juramentum, ut ulterius exigendo non peccet, *Less. n. 51. Onn. n. 148.* Addunt cum aliis *Mol. d. 149. & Tambur. in Dec. L. 3. C. 3. §. 5. n. 3.* etiam potestate sæculari posse relaxari juramenta per injuriam extorta, si bono civili præjudicent, quam opinionem *Onn. n. 153.* vocat probabilem, quamvis n. 154. teneat oppositam, eò quòd relaxatio juramenti spectet ad materiam religionis, in quam sæculares se ingerere non possunt: *Lugo* tamen n. 238. rectè docet potestatem sæcularem id posse indirectè, sicuti enim privatus, cui jurasti, potest te liberare juramento, nolendo à te impleri, ita poterit Superior habens potestatem in voluntatem talis privati, nomine hujus remittere tibi eam obligationem.

§. 19. Relaxatio hujus juramenti spectat ad Episcopum jurantis, quando petitur pro foro conscientiae, vel solùm ad aliquid, ad quod non requiritur citatio alterius partis: è contrà si petitur ad aliquid, ad quod requiritur citatio alterius

rius partis, relaxatio ejus spectat ad Episcopum illius, cui juratum est, qui solus potest hunc citare, ita cum aliis *Lugo* à n. 241.

744 §. 20. Juramentum potest relaxari à creditore, sive justè sive injustè illud exegerit, uti dictum est p. 1. n. 358., est enim factum & Deus acceptavit tantùm in favorem ipsius, & quasi sub conditione, si ipse voluerit, ergo si hic cedat favore suo, cessat consequenter obligatio juramenti, quæ erat veluti accessoria, *Onn.* n. 60. & iterum à n. 149. Quòd si aliquis principaliter ob honorem Dei jurarit alicui Monasterio dare, v. g. 100 aureos, *Suar.* C. 39. n. 8. dicit Monasterium non posse remittere juramentum, quamvis possit aureos solutos statim reddere, quia Deo est juramentum acquisitum, & hoc est conformius dictis n. 73. E contra *Sanch.* de Matr. L. 1. d. 52. & in Dec. 3. c. 20. n. 7. *Tamb.* C. 7. §. 2. dicunt posse remittere, quod *Gob.* T. 11. n. 50. dicit esse practurum, quia licet principaliter factum sit ad honorem Dei, tamen videtur habuisse respectum ad voluntatem Monasterii, à quo si recusaretur, censetur noluisse se obligare.

745 §. 21. Si juramentum non confirmaverit contractum, obtentâ relaxatione juramenti cessat omnis obligatio, quia non erat nisi solius religionis, ergo hac sublatâ, nulla manet, *Lugo* n. 13. *Onn.* n. 40. cum communi.

746 §. 22. Si contractus confirmetur juramento relaxatio juramenti peti non debet, quia est juramentum acquisitum alteri; & quamvis obtineretur talis relaxatio, probabilius est mansuram obligationem justitiæ ad servandum contractum.

Less.

Less. n. 50. Lugo n. 190., ratio est, quia contractus per juramentum est validatus, ergo vi contractus sic jurati est jam tertio acquisitum jus strictum, quod non extinguitur, licet fortè tollatur vinculum religionis, uti etiam cum communi *Onn. n. 40.*; imò verius est, quòd quando altera pars est invita, etiam injustè tollatur hoc vinculum religionis, quia ex consensu partium est inductum, & majorem securitatem addebat contractui; neque Superiores Ecclesiastici habent potestatem relaxandi talia vincula in præjudicium vel damnum tertii, uti cum communi *Onn. n. 41.*; & in certis tantùm casibus extraordinariis, inquit. *Lugo d. 23. n. 94.*, habet Papa potestatem cogendi fideles ad cedendum jure suo. *Nec obstat*, quòd confirmatio contractus in fieri pendeat à juramento, nam non ideo pendet in conservari, uti patet etiam in causis physicis, à quibus pendet effectus in fieri, non tamen in conservari; & idem est in moralibus, sic enim obligatio contractus onerosi pendet in fieri à consensu utriusque, non tamen in conservari, licet enim unum pœniteat, manet tamen obligatio, quod etiam videtur innuere *Reg. 73. De reg. juris in 6. Factum legitime retractari non debet, licet casus postea veniat, à quo non potuit inchoari*: Et ita docent *Suar. Mol. Less. alii- que cum Onn. n. 64. & iterum n. 142.*, quamvis *Suar. & Onn. n. 42.* fateantur opinionem contrariam esse probabilem, nempe sublato juramento talem contractum manere irritum, eò quòd res per easdem causas dissolvatur, per quas nascitur, opinio tamen altera manet probabilior; ex qua duo sequuntur, imprimis repeti non posse hoc, quod solutum est ex contractu per juramentum

confirmato, uti cum communi *Suar. c. 25. n. 1*
Sunch. c. 12. n. 81. aliique plurimi cum *Onn. n. 43.* Deinde sequitur jus & obligationem, quæ oriuntur ex contractu per juramentum confirmato, transire ad hæredes, uti cum *S. Th. & aliis tenent Lugo n. 193. & Onn. n. 46.* è contrà jus vel obligatio, quæ præcisè ex juramento nascitur, non transit ad hæredes, sed est personalis, & obligat illam tantùm personam, quæ juravit. Vide *Lugo d. 23. n. 98.*

747 §. 23. Jus Canonicum potest antecedenter irritare juramentum, sic enim *Trid. sess. 25. C. 16. De Regul.* statuit, ut nulla renunciatio vel obligatio etiam jurata valeat, nisi facta cum licentia Episcopi aut ejus Vicarii intra duos menses proximos ante professionem, quamvis professurus etiam addito juramento huic favori renunciasset: & patet, quòd tum per tale juramentum non confirmari possit contractus nec ulla obligatio induci. Solum dubitatur, an jus civile vel Princeps sæcularis etiam hoc possit, antecedenter irritando actum jurantis; & aliqui apud *Lugo d. 23. n. 243.* universaliter id negant, quia juramentum est vinculum spirituale spectans ad religionem: Alij universaliter affirmant, quia voluntates subditorum sunt subjectæ potestati etiam sæculari, ubi bonum commune ita postulat: *Sanch.* dicit hoc posse indirectè, nempe antecedenter irritando contractum, super quem caderet juramentum, ita ut non fit nascitura obligatio neque justitiæ neque religionis: è contrà *Suar. Barb.* aliique probabiliùs dicunt, quamvis in hoc casu non nasceretur obligatio justitiæ, tamen nascituram obligationem religionis, uti fit quando
 juratur

juratur contractus, qui ab initio est & manet irritus, potest tamen licite impleri. Addit recte *Lugo* n. 246. potestatem sæcularem etiam sic posse impedire; si antecedenter sub culpa prohibeat contractum, quia nempe communiter nocet bono publico, sic enim materia juramenti fiet illicita, ergo nequidem ex religione poterit esse obligatio implendi juramentum de illa. Denique putat *Castrop.* de juram. D. 2. p. 13. n. 2. etiam hoc posse, si jurantem reddat incapacem juramenti, sed non apparet, quomodo possit reddere incapacem, cum hoc spectet ad forum spirituale animæ.

§. 24. Juramentum possit esse, vel de implendo, vel de perseverando in contractu, vel de non petenda relaxatione juramenti: Juramentum de implendo contractu includit juramentum de perseverando in contractu, qui enim sincerè jurat implere, jurat implere in tempore, pro quo jurat, ergo jurat non revocare sed perseverare in contractu pro eo tempore. Addit *Onn.* n. 24. eum, qui jurat implere, etiam videri saltem communiter jurare, quòd nolit petere relaxationem juramenti, eâ enim intentione petitur vel acceptatur juramentum ab altero, ut jurans astringatur ad implendum, ergo ut non possit declinare obligationem adimplendi, & consequenter etiam ut non possit petere relaxationem; hoc tamen pendet ab intentione jurantis & à circumstantia causarum, quæ supervenire possunt, uti jam dicetur.

§. 25. Juramentum de non petenda relaxatione obligat, quia potest servari sine peccato, ergo debet: valetque hoc secundum *Suar.* c. 25.

n. 11. & C. 29. *Sanch. c. 9. n. 20. 21. 65. Less. c. 26. n. 27. Onn. n. 156.*, quamvis alter per injuriam extorsisset, quia reverentia juramenti principaliter respicit Deum, qui injuriam non intulit; hoc tamen juramentum meritò relaxari potest à Superiore, etiam non petente illo, qui juravit, uti deciditur *Cap. Pervenit. 2. De jurej.* Quòd si etiam justa causa esset petendi relaxationem, eò quòd in detrimentum vergeret obligari juramento, utique peti posset; & hoc est, quod vult communis sententia cum *Sanch. in Dec. l. 4. C. 8. n. 21. & Dian. p. 11. t. 2. R. 35.*, quæ dicit juramentum de non petenda relaxatione juramenti non obligare.

750 §. 26. Si contractus juramento non confirmetur, uti fit dum quis jurat se soluturum usuras, si mens jurantis fuerit, quòd nollet repetere usuras nec relaxationem juramenti, stare debet contractu & sibi imputare, quòd laqueum sibi injecerit; aliud est si tantum intenderit satisfacere momentaneâ solutione, reservato sibi jure repetendi usuras, vel saltem petendi relaxationem à juramento, quod præsumendum est, nisi aliud constet, *Onn. n. 45.*

751 Quid dicendum sit in variis dubiis circa juramenta, videri possunt dicta p. 1. à n. 37.

Obji. Reg. 18. juris in 6. sic habet, Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit. Item *Reg. 29. ff. De Reg. juris dicitur, Quod in vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.* probatque hoc multis *Onn. d. 19. f. 5.*, ergo contractus, qui nulli sunt, nunquam possunt per juramentum confirmari. *R.* Sensus legum istarum est, quòd dispositio, quæ ab initio est irrita, solo tractu

tractu temporis non fiat valida, nisi aliquid aliunde accedat, quo convalescat, v. g. renovatio consensûs: in nostra autem materia N. suppositum consequentis, nempe quòd contractus, qui per juramentum confirmantur, unquam fuerint irriti, nam juramentum non tollit nullitatem sed eam antevertit, impediens ne oriatur, uti dictum est n. 732.

Inst. 1. L. Non dubium. Cod. De legibus. Imperator dicit contractus à lege irritos, neq; juramenti accessione convalescere. *R. Ant. Perez* aliique dicunt legem illam esse correctam per Authent. Friderici, *Sacramenta puberum*. Potest etiam dici cum *Sanch. L. 3. C. 12. n. 30.* intelligi de illis contractibus, qui principaliter ob bonum communitate prohibentur, adeo que sunt illiciti, uti est Matrimonium non servatis à jure requisitis. 752

Inst. 2. Sic eluditur intentio & finis legum, 753 nam contractus, quos leges faciunt irritos, poterit quisque statim facere validos, addendo juramentum, sicque non erit provisum, v. g. pupillis, facile enim poterunt adduci, ut adjiciant juramentum. *R.* Hoc non obstante jus vult valere, ob reverentiam Dei invocati; quòd si quis patiatur damnum, sibi imputet. Deinde sæpe non confirmantur contractus, quia communiter est turpitudine saltem ex parte exigentis: præterea per relaxationem & restitutionem in integrum adhuc datur locus obviandi incommodis.

Inst. 3. Ergo contractus per legem irritus etiam per hoc fiet firmus, quòd quis superaddat promissionem non contraveniendi illi contractui. *R. N. seq.*, quia hæc reflexa promissio non adde-

adderet obligationem nisi iustitiæ per ipsum contractum intentæ, hanc autem irritabat lex, & quodocunq; lex irritat aliquem contractum, hoc ipso irritat reflexam promissionem non contraveniendi illi, uti rectè *7lls. T. 4. d. 2. n. 262.*; è contrà si addatur juramentum, accedit alia insuper obligatio religionis, quam lex non irritat sed reveretur.

755 *Q. 112. Quomodo finiantur contractus.* *Re.* Generaliter finiuntur sublato saltem uno contrahentium & non succedente alio: item interitu rei, de qua erat conventum, de quibus videri potest *Onn. D. 21. S. 11.* Specialiter autem *Justinianus Instit.* *Quibus modis tollitur obligatio*, dicit obligationem, adeoque & contractum finiri 4. præcipuè modis, solutione, acceptilatione, novatione & consensu partium; qui modi dici possunt distractus seu dissolutiones contractus. Adde multos alios modos *Onn. n. 7.*, qui tamen ad hos facile revocantur, nam ad interitum rei revocatur præscriptio, de qua diximus à n. 468., cum enim transferat dominium in alterum, facit rem moraliter interire domino. Similiter quia per confusionem vel mixtionem amittitur rei dominium, uti dictum est à n. 234.; res etiam censetur moraliter perire, quamvis suboriri possit nova obligatio, unde confusio etiam reduci posset ad novationem. De quatuor modis finiendi contractum à Justiniano assignatis notanda sunt *seqq.*

756 §. 1. Solutio est extinctio obligationis per impletionem debiti in specie, debitum enim potest extinguí diversimodè, v. g. condonatione partis, permutatione in aliud debitum, sed

non

non est solutio, nisi præstetur in specie hoc, de quo contractum est, hinc si debeas 100. aureos, & fluxu temporis contra hoc debitum præscribas, extinguis debitum, non est tamen solutio. Porro de solutione hæc sunt jure recepta. 1. Eam non valere, nisi fiat creditori vel personæ ab illo aut à jure loco ipsius assignatæ. An autem valeat facta creditori creditoris, dictum est à n. 453. 2. Censetur solvisse, qui solutionem nolenti creditori obtulit & deposuit. 3. Ordinariè potest anticipari solutio, quando enim terminus est appositus, & dubitatur in cujus favorem, in dubio præsumitur pro debitore, L. 70. ff. De solutionibus. 4. Si plura sint debita, debitoris est determinare, pro quo extinguendo fit hæc solutio; quod si non determinet ipse, poterit determinare creditor, sed semper censebitur facta ad extinguendam obligationem duriorè, id est, illam, quæ magis onerosa est. 5. Creditor cogi non potest ad mutandam speciem, quia hoc esset cogere ad novum contractum permutationis, hinc si debeam 100. aureos & tria maldera tritici, non possum cogere creditorem, ut admittat triticum pro debito aureorum, sed per triticum satisfacere deo debito tritici, per aureos debito aureorum; de quibus omnibus videri potest *Om. d. 9. à n. 320. & pluribus d. 21. f. 2. & seqq.* Si autem aliquid indebitum sit solutum, quomodo competat repetitio, examinat f. 6. Et circa hoc habetur in ff. & Cod. titulus *De conditione indebiti.*

§. 2. Acceptilatio est imaginaria solutio, inquit *Justinianus* Instit. suprà, est enim acceptatio non soluti quasi pro soluto, sive est voluntas habendi

bendi pro accepto, quod tamen non est
 prum, uti si tibi debeam 100. & dicam, vili
 los 100, quos tibi debeo, habere acceptos,
 quasi illos accepisses? & tu dicas, volo, hab
 acceptus; hoc ipso implevi obligationem, &
 tus est contractus. Videri potest tit. ff. De accep
 latione, & *Om.* d. 21. f. 7.

758 §. 3. Novatio est prioris debiti in aliam ob
 gationem vel civilem vel naturalem transfr
 atque translatio, L. 1. ff. De novationibus, sic si
 bitum solvendi pretium pro frumento emp
 permutas in debitum laborandi pro venditor
 est novatio, quâ finitur prior contractus emp
 nis, & succedit nova obligatio laboris cond
 de quo videri potest *Om.* f. 9. Huc reducuntur
 Compensatio, de qua dictum est n. 455., &
 Delegatio, quæ est translatio debiti in aliam p
 sonam, de qua etiam diximus n. 463.

759 §. 4. Quomodo consensu partium finit
 contractus, intelligitur ex dictis à n. 607. ubi
 mus de consensu ad contractum requisito.
 hunc modum finiendi contractum spectant
 vocatio, condonatio, sententia Judicis, co
 promissum, transactio. De revocatione con
 sùs fusè agit *Om.* totâ d. 20., possuntque etiam
 videri *Sanch.* de Matr. l. 2. d. 37. n. 7. & *Lug.*
 resp. mor. l. 3. d. 16. sed nihil specialiter not
 dum occurrit, quæ enim spectant ad revocatio
 nem promissionis vel donationis, dicentur
 dub. sequens., quæ autem spectant ad jus resc
 dendi contractum, satis intelliguntur ex hacten
 nus dictis, & specialiter an rescindi possit, si
 rit deceptio ad dimidium, dictum est n. 624.
 726. De condonatione actum est à n. 455. Tum
 autem

autem finitur contractus per sententiam Judicis, si per aliquem, non electum à contrahentibus, sed potestate publicâ constitutum, in quem ideo consentire tenentur, imponatur finis contractui: quòd si finiatur iudicio arbitri, quem ipsimet contrahentes elegerint, erit compromissum: si extrajudiciali conventionem ipsorummet contrahentium, erit transactio, de qua n. 469. & 629. aliqua sunt dicta, pluribus enim de his agere spectat ad materiam de iudiciis.

§. 5. Rectè notat *Dicast.* de just. l. 2. t. 3. n. 760 379. sæpe, dum contractus prior finitur, fieri novum similem contractum, v. g. si tibi vendidi modium salis & tu mihi persolvisti pretium, non potest hic contractus dissolvi nisi per novam venditionem, quâ mihi tradas salem & ego tibi pretium; quod notari debet propter gabellas sæpe toties solvendas, quoties tale aliquid venditur aut emitur.

§. 6. Denique notandum, si contractus finiatur sententiâ Judicis, hunc debere esse talem, qui habeat potestatem in voluntatem utriusque contrahentis, qui citet partes & utriusque jura exquisitat, uti omnes notant.

D V B I V M II.

Quid inspecie de Promissione & donatione.

Resp. Quæ huc spectant, facile colliguntur 762 ex dictis suprâ de Voto lib. 3. Tract. 2. cap. 3. Ex quibus, & doctrina præcedentis dubii resolvitur: 762

I. Promissio acceptata à promissario, si ma-

Tom. III.

Gg

teria